

תדש תדש
TAMUZ AV
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Foto Jiří Daniček

Bílá cesta v památníku v Letech u Písku.
(K textu na stranách 8–9.)

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Druhé zasedání Rady FŽO v roce 2024 se uskutečnilo 26. června. Na programu bylo sedm bodů: 1. Kontrola posledního zápisu; 2. Výsledek hospodaření FŽO za rok 2023 a rozdělení přebytku CC 2023; 3. Hospodaření FŽO za první čtvrtletí 2024; 4. Zpráva auditora za rok 2023 a schválení auditora na rok 2024; 5. NFOH – nominace dvou kandidátů do správní rady a jednoho do dozorčí rady; 6. ŽMP – nominace do správní rady ŽMP, strategie rozvoje muzea a dar; 7. Různé.

1. Kontrola posledního zápisu: Audit Claim Conference proběhne v první polovině září 2024. K likvidaci ŽO Ústí informoval tajemník Pelíšek, že do konce měsíce by měla být dokončena základní administrativa spojená s ukončením činnosti.

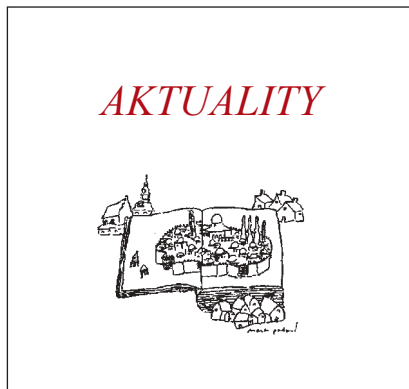
2. Výsledek hospodaření FŽO za rok 2023 a rozdělení přebytku CC 2023: Rozpočet byl zaslán členům rady v předstihu, čerpání rozpočtu probíhalo podle plánu. Hospodaření FŽO a plnění rozpočtu za rok 2023 vzala rada na vědomí. Úsporami v administraci projektu Claims Conference ze strany FŽO vznikl v roce 2023 přebytek ve výši 543 tis. Kč, který předseda navrhl rozdělit mezi jednotlivé obce podle předloženého klíče. Hlasování: 26 přítomných a 9 on-line: pro 24, proti 0, zdržel se 6. *Rada rozdělení přebytku rozpočtu schválila.*

3. Hospodaření FŽO za první čtvrtletí 2024: Plnění rozpočtu probíhá podle plánu, dotazy nebyly vzneseny. Rada vzala informaci na vědomí.

4. Zpráva auditora za rok 2023 a schválení auditora na rok 2024: Audit za rok 2023 proběhl s výrokem bez výhrad, pro schválení závěrky za rok 2024 je potřeba schválit auditora, předseda navrhuje využít služby stávající auditní společnosti.

Návrh usnesení: Rada FŽO schvaluje, že provedením auditu za rok 2024 bude pověřena společnost AUDIT FINANCO, spol. s r. o. Hlasování: přítomno 26 a 9 on-line, pro 34, zdržel se 1. *Usnesení bylo přijato.*

5. NFOH – nominace dvou kandidátů do správní rady a jednoho do dozorčí rady: Předseda správní rady NFOH písemně informoval FŽO, že končí funkční období dvěma členům správní rady, M. Borgesovi a M. Klímovi, a členu dozorčí rady M. Lichtensteinovi. Všichni potvrdili zájem

ve funkcích pokračovat. Zároveň požádal o potvrzení stávajících členů či nominaci nových členů. Ke stávajícím kandidátům ŽO Plzeň navrhla do správní rady P. Györiho. Jiní kandidáti nebyli židovskými obcemi ani prezidiem navrženi.

O kandidátu do DR NFOH M. Lichtensteinovi proběhlo hlasování veřejné: přítomno 26 členů rady a 9 on-line, pro 34, nikdo proti, 1 se zdržel.

O dvou kandidátech FŽO do SR NFOH (o členství se ucházeli M. Borges, M. Klíma a P. Györi) proběhlo hlasování tajné. Hlasovalo 36 členů rady (27 přítomných a 9 on-line): Borges 17 hlasů – nezvolen, Klíma 30 hlasů – zvolen, Györi 21 hlasů – zvolen. Výsledek: *Rada FŽO navrhuje jako člena dozorčí rady NFOH M. Lichtensteina a jako členy správní rady NFOH M. Klímu a P. Györiho.*

Předseda Papoušek poté poděkoval M. Borgesovi za dlouholetou a obětavou práci pro NFOH. Uvedl, že má neoddiskutovatelné zásluhy na tom, že NFOH je důvěryhodná, respektovaná a dobře fungující instituce, kterou považuje za klíčovou pro udržení a rozvoj židovského života v České republice.

6. ŽMP – nominace do správní rady ŽMP, strategie rozvoje muzea a dar: Hospodaření ŽMP je po delší době ziskové, o rozdělení částky pro FŽO bude diskutovat Rada FŽO na podzim.

V říjnu 2024 končí funkční období členům správní rady ŽMP J. Daničkovi a J. Löwymu. Prezidium doporučilo jejich další pokračování ve funkcích. ŽO Brno navrhuje jako další kandidátku E. Yildizovou. Materiál strategie rozvoje ŽMP byl rozeslán v předstihu všem členům rady. Po diskusi proběhlo tajné hlasování, o dvou kandidátech do SR ŽMP (o členství se ucházeli: J. Daniček, J. Löwy a E. Yildizová) hlasovalo 36 členů rady (26 přítomných a 10 on-line): J.

Daniček 22 hlasů – zvolen; J. Löwy 26 hlasů – zvolen; E. Yildizová 14 hlasů – nezvolena. Výsledek: *Rada FŽO zvolila za členy správní rady ŽMP na příští funkční období J. Danička a J. Löwyho.*

7. Různé: Z. Jančaříková zve na dvě akce sportovního klubu Hakoach, na sportovně kulturní víkend, který se bude konat ve dnech 13.–15. září v Liberci, a na plavecký memorial Hany Grünfeld, který se bude konat 24. srpna v Kolíně. Termín příští rady: 25. září 2024. *jd*

SETKÁNÍ V SOFII

Ve dnech 16.–18. června se v bulharské Sofii konalo setkání výkonných ředitelů federací židovských obcí zemí sdružených ve WJC (Světovém židovském kongresu). Na fóru, které je primárně zaměřené na praktické řešení problémů, kterým židovské komunity v diaspoře čelí, se přítomní věnovali situaci v Izraeli, antisemitismu a bezpečnosti židovských obcí. Za FŽO se setkání účastnil tajemník Michael Pelíšek. *tk*

SPOLUPRÁCE UNIVERZIT

V prostorách Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky se 19. června konala konference o spolupráci českých a izraelských univerzit. Přestože i v Česku zaznamenáváme četné snahy o přerušování vztahů s izraelskými institucemi, bylo potěšitelné, že přítomní rektori a jejich zástupci jasně deklarovali zájem o další prohlubování spolupráce. FŽO na konferenci zastupoval Michael Pelíšek. *tk*

OBSAH

Antisemitismus v ČR 2023 3

Komentář k Tófe 4–5

Jako živý člověk – rozhovor s americkým překladatelem R. Benjaminem 6–7, 9

Lety u Písku 8–9

Tři sestry Franze Kafky 10–11, 13

Škola i komunita – rozhovor s ředitelem institutu Paideia 12–13

Co vám dala Paideia? – vzpomínky absolventů programu židovských studií 14–15

Recenze knihy 1947 16

O německo-francouzském filmu

Rodinný poklad 17

Karol Sidon: *Černí a bílí* 18–19

Dita Kraus a Ruth Westheimer 20

Izrael: *Na vině i arogance* 21

Výběr z českých médií 22

Výstava *Nové realismy* 23

Zprávy, kultura, inzerce 24–26

Zprávy z obcí 27

Zprávy ze světa 28

Federace židovských obcí v České republice zaznamenala v roce 2023 celkem 4328 antisemitických incidentů. Ve srovnání s rokem 2022, kdy bylo registrováno 2277 incidentů, tak došlo k nárůstu o 90 procent. Rok 2023 tedy znovu potvrdil konstantní trend dramatického nárůstu antisemitismu.

K antisemitsky motivovanému fyzickému násilí dochází v České republice pouze výjimečně. V posledních pěti letech byly FŽO nahlášený dva násilné útoky (2020, 2021). V roce 2023 nebylo evidováno žádné napadení. Z hlediska fyzické bezpečnosti zůstala v roce 2023 Česká republika pro židovskou komunitu bezpečnou zemí.

UKRAJINA A GAZA

Témata, motivy a rychlost šíření antisemitismu ovlivňovala řada domácích a zahraničních událostí. Až do samého konce roku 2023 se objevovaly antisemitské narativy spojené s ruskou vojenskou agresí proti Ukrajině i s doznívající pandemií nemoci covid-19. Jednoznačným zlomem se stal 7. říjen 2023, kdy palestinské teroristické organizace pod vedením Hamásu zaútočily z Pásma Gazy proti civilním a vojenským cílům v jižním Izraeli. Bezprecedentní útok zahájil válku mezi Izraelem a Hamásem. Bezprostředně po 7. říjnu následovala celosvětová explozivní vlna antisemitismu, která silně zasáhla i Českou republiku.

Pro období leden–září 2023 platí, že průměrný měsíční nárůst v porovnání s rokem 2022 činil 50,03 procenta. V období říjen–prosinec byl průměrný nárůst 254,32 procenta.

Teroristický útok ze 7. října a následná válka mezi Izraelem a Hamásem vedly k mimořádně znepokojivým trendům:

V roce 2023 bylo zaznamenáno 18 případů vyhrožování, urážek či obtěžování. Jde o nejvyšší počet od roku 2019 a téměř dvojnásobek ve srovnání s rokem 2022. V období do 7. října bylo evidováno 10 incidentů, do konce roku pak dalších 8 incidentů.

V roce 2023 bylo zaregistrováno 72 adresných incidentů namířených proti konkrétní osobě, objektu či instituci. Ve srovnání s rokem 2022, kdy bylo evidováno 24 incidentů, jde o nárůst ve výši 200 procent. V období do 7. října FŽO zaznamenala 40 incidentů, do konce roku pak dalších 32 incidentů.

Z hlediska obsahu antisemitických incidentů dominovala v roce 2023 kategorie lživých, odlidšťujících, demonizujících, vulgárních nebo stereotypních tvrzení a konspiračních teorií. FŽO zaznamenala v této kategorii 2915 incidentů. Druhou nejpočetnější kategorií byly projevy nové-

ho antisemitismu, tj. protizidovské nenávisťi namířené proti Státu Izrael. FŽO evidovala 1242 incidentů, tedy téměř třetinu celkového počtu. Ve srovnání s rokem 2022 jde o nárůst ve výši 208 procent. V období do 7. října bylo evidováno 371 incidentů, do konce roku pak dalších 871 incidentů, tj. více než 70 procent celkového počtu.

VIRTUÁLNÍ PROSTŘEDÍ

Antisemitismus je dlouhodobě přítomen především ve virtuálním prostředí. V roce 2023 pocházelo z on-line prostoru 4242 incidentů, tj. 98,01 procenta celkového počtu. Dominantní platformou pro šíření antisemitismu na internetu zůstávají sociální sítě, na kterých FŽO zaznamenala 3019 incidentů.

ANTISEMITISMUS V ČESKÉ REPUBLICE V ROCE 2023

Statisticky významný trend je spojen s antisemitismem ve veřejném prostoru. Počet těchto incidentů dosáhl v roce 2023 svého historického maxima. FŽO evidovala 55 případů, které ve srovnání s rokem 2022 představují nárůst 25 procent. Největší část incidentů tvořily projevy antisemitismu během demonstrací, shromáždění, protestů, debat, přednášek apod. V roce 2023 byly projevy antisemitismu zaznamenány na 24 demonstracích a dalších veřejných akcích. Téměř všechny byly svolány v reakci na události 7. října.

IDEOLOGICKÉ POZADÍ

Z hlediska ideologického pozadí či motivace antisemitismu tvořily nejpočetnější kategorii incidenty na dezinformačních platformách. FŽO evidovala 1422 incidentů, které představují 32,86 procenta celkového počtu. Ve srovnání s rokem 2022 jde o nárůst ve výši téměř 155 procent. Ještě do začátku roku 2019 převládaly v dezinformačních konspiracích protimigrantské a protimuslimské narativy. V letech 2020–2021 se jejich hlavním tématem stalo onemocnění covid-19. Záhy po invazi vojsk Ruské federace na území Ukrajiny se dezinformační ekosystém přeorientoval na otevřenou prokremelskou propagandu. Po událostech 7. října začaly dezinformační platformy masivně šířit lži a manipulace namířené proti Státu Izrael. V období do 7. října bylo evidováno 759 incidentů, tj. 53,38 procent, do konce roku pak dalších 663 incidentů, tj. 46,62 procent.

PRAVICE, LEVICE A ISLAMISMUS

FŽO v roce 2023 evidovala 885 incidentů spojených s krajní pravici. Ve srovnání s rokem 2022, kdy bylo registrováno 798 incidentů, jde o nárůst ve výši necelých 11 procent. Krajně pravicový antisemitismus nejčastěji používal klasické protizidovské stereotypy, konspirační mýty a popírání holokaustu. Vliv 7. října se na aktivitě extrémní pravice statisticky neprojevil. Ve vztahu k válce mezi Izraelem a Hamásem však pravice přejala islamistický a levicový narativ nového antisemitismu.

Projevy antisemitismu spojené s krajní levicí byly v uplynulých letech statisticky nevýznamné. Rok 2023 znamenal v tomto ohledu radikální změnu. FŽO evidovala

287 incidentů, ve srovnání s rokem 2022 jde o nárůst ve výši 226,14 procenta. Obsahem všech nenávisťných projevů byl nový antisemitismus. V období do 7. října bylo evidováno 85 incidentů, tj. 29,62 procenta, do konce roku pak dalších 202 incidentů, tj. 70,38 procenta.

Počty antisemitických incidentů vycházejících z islamismu se v letech 2019–2021 pohybovaly v řádu jednotek. V roce 2023 FŽO evidovala 212 incidentů, ve srovnání s rokem 2022 jde o nárůst ve výši 381,82 procenta. Islamismus tak byl vůbec nejrychleji rostoucí ideologickou motivací protizidovské nenávisťi.

PROTIZIDOVSKÁ NENÁVISŤ

Z hlediska šíření antisemitismu došlo v posledních pěti letech k aktivizaci všech hlavních ideologických proudů. Do roku 2019 představoval největší hrozbu pro židovskou komunitu pravicový extremismus. V letech 2020–2023 v souvislosti s pandemií nemoci covid-19 a s ruskou agresí proti Ukrajině významně posílil vliv dezinformačních platform. Po teroristickém útoku 7. října akcelerovaly aktivity krajní levice a islamismu. Protizidovská nenávisť v podobě demonizace a delegitimace Státu Izrael v roce 2023 masivně vstoupila do veřejného prostoru a stala se společensky přijatelným postojem. Stoupala agresivita antisemitických incidentů, které byly čím dál častěji adresovány konkrétním osobám či institucím. Protizidovské postoje přejímalo a šířilo stále více jednotlivců, kteří jinak neprojevovali žádné sympatie k politickému či ideologickému extremismu. Závěr roku 2023 tak přinesl zcela nový trend normalizace antisemitismu.

(Podrobnou zprávu o antisemitismu v České republice v roce 2023 včetně grafů a příloh bude FŽO publikovat v nejbližší době.)

fžo

JERUZALÉM, HLAVNÍ MĚSTO IZRAELE (Paršat Ree)

V paraše Ree se dostáváme k již předtím naznačovanému tématu místa, kde pak na žádost svého otce Davida a podle jeho plánu postavil „dům“ jménu Pána světů král Šlomo. Že to bude Jerušalajim, má napovídat již vyprávění o obětování Jicchaka na hoře Morijah. Avraham tam dovršil svou cestu, jež započala v Ur Kasdim, když jej Bůh požádal, aby odešel ze své vlasti a z otcovského domu do země, kterou mu ukáže. Slova *lech lecha* se opakují i v případě akedat Jicchak s tím, že je země zúžena na horu, kde měl Avraham obětovat to nejdražší, pro co žil, to vše zahrnuje v jeho synovi a dědici Božího požehnání, Jicchakovi, protože ten se *bude smát*.

Pokud jde o název hory, máme na vybranou mezi výklady Myrtová hora, hora Hospodinovy hořkosti, anebo Mori Jah, můj učitel je JH. Těmito dvěma hláskami stvořil Bůh nebesa a zemi, nebesa s Jod a zemi s He. Současně však Tóra váže název hory Morija na oběť Jicchaka, protože odvozuje název Jerušalajim od Avrahmovy odpovědi na Jicchakovu otázku „*Kde je to jehně?*“, které jdou spolu Bohu obětovat. „*Hospodin si to jehně vyhlédne, můj synu,*“ odpověděl mu otec, a Tóra k tomu dodává: *Jak se dnes říká: „Na té hoře se Hospodin ukáže“* (1M 22,14). Hebrejské *jire lo* (vyhlédne si) a *jeraj* (ukáže se) ukazují k *Jeru – šalajim*: hleďte, dvojí Šalem! Avraham, Jicchak a Jaakov znali to město jako Šalem, takže Šalajim jako duál mluví o pozemském a nebeském Jeruzalému.

Touto zkouškou Avraham prokázal, že si neosoboval Jicchaka pro sebe, a midraš proto vysvětluje, proč se s ním Jicchak z hory nevrátil. Zůstal tam v ješivě, v níž učil velekněz Nejvyššího boha Malkicedek. Po útěku před svým dvojčetem Esávem tam studoval i Jicchakův syn Jaakov. A co se týče synů Jisraele, těm po dobytí Svaté země Bůh přikázal, *at' dají zaniknout jménům bohů ze všech možných míst*, kde jim sloužili jeho pohanští předchůdci, a svého Boha vyhledávají *pouze na místě, které Hospodin, váš Bůh, vyvolil ze všech vašich kmenů, kam vložil své Jméno* (5M 12,2).

Že to byl kmen Benjamin, je samozřejmě známo, méně je však věnována pozornost jeho významu. Odvozuje svůj původ od nejmladšího Jaakovova syna Binjamina z manželství s Rachel, jež za jeho život

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Mark Podwal: *Hebrejský měsíc av.*

zaplatila svým životem. Zatímco mu při porodu dala jméno Ben oni, syn mé bolesti, Jaakov jej pojmenoval Benjamin, syn pravice. To se promítá i do požehnání, jímž mu před svou smrtí požehnal Jaakov. *Benjamin*, řekl o něm: *Vlk zadává, ráno bude žrát kořist a k večeru bude rozdělen lup*. Viděl v něm jak vlka, hltajícího ráno svou obět, tak i oběť, která byla v Chrámu obětována na oltáři jako beran, obětovaný Avrahamem za Jicchaka. Druhou stranou smrti je její smysl. Při východu z egyptského otroctví sídlily všechny tři kmeny Rachel na západ od svatostánku, tedy tam, kde večer zapadá Slunce a ráno zapadají Měsíc a hvězdy. Jejich smrt je však zdánlivá, co vlk sežral, bude večer opět rozděleno na nebi.

Stejně je tomu s Rachel, když dává život Binjaminovi, svému druhému synovi, a umírá. Když jsou odváděny děti Izraele do exilu, mlčí k tomu v jeskyni patriarchů Avraham, Jicchak i Jaakov, ale ze svého hrobu při cestě do Davidova rodiště, kde ji pohřbil Jaakov, pláče Rachel: Kde jsou mé děti, když nejsou, a nedá se utěšit žádnými sliby, že je Bůh zase přivede z věčnosti zpět, ne, dokud je zase neuvidí!

David zvolil pro stavbu Chrámu území Binjamina v návaznosti na příběh Josefa a jeho bratrů. V něm hraje Benjamin sice pasivní, ale zásadní roli. Když se jeho starší bratr Josef, prodaný na radu Jehudy do egyptského otroctví, stal v Egyptě nejmočnějším mužem, zkoušel v době hladomoru své bratry, které otci porodila jeho druhá žena Lea, zda se změnili. Jde tak daleko, že od nich vyžaduje, aby přivedli Binjamina, ačkoli ví, že na něm Jaakov visí celou svou duší. Jménem, které mu dal, přísahal vlastně Rachel, že ho bude mít vždycky po pravici, a když ztratil Josefa, jeho vydat smrti nesmí! Josef chce však získat důkaz, že bratři, kteří ho prodali do otroctví, nejen svého činu litují, ale obětují za Binjamina vlastní svobodu.

Zodpovědnost za něj převzal Jehuda a nabídně se Josefovi do otroctví výměnou za Binjaminovu svobodu. Tehdy navázané pouto mezi Jehudou a Binjaminem trvá i v době po dobytí Zaslíbené země, kdy jim losem připadly sousedící dědičné údíly. K tomu, že byl kmen Benjamin nejslabším článkem Izraele, směřuje i vyprávění z knihy Soudců, podle níž jednou v době soudců visela existence kmene Benjamin tak na vlásku, že z něj po válce, již vedl s ostatními kmeny, zůstalo naživu pouhých šest set mužů. Odmítl vydat k potrestání své soukmenovce, kteří až k smrti zneužili ženu nejmenovaného Levity, a jistě není náhodou, že znásilněná a zavražděná dívka byla z Jehudova Bejt lechem, odkud pocházel i král David. Přestože text označuje viníky za bezbožníky na úrovni obyvatel Sodomy, hodné Božího trestu, a v bratrovražedné válce zvítězily spojené zbývající kmeny, nakonec si uvědomily, že by Jisrael bez Binjamina nebyl úplný, Šalem.

I to měl David na mysli, když se rozhodl, že Chrám bude stát na území kmene Benjamin. To před svou smrtí prorokoval i Moše rabenu, když žehnal kmeni Benjamin. *Je miláčkem Hospodina* (jedid Hašem), *bude na něm bezpečně sídlit, bude jej po celý ten den pokrývat a ležet mezi jeho rameny*. Zatímco se Jaakovovo požehnání synům řídí jejich stářím, Mošeho pořadí se řídí něčím jiným. Začíná Jehudou, královským kmenem, a pokračuje Levim a Binjaminem, z nichž jeden byl pověřen chrámovou bohoslužbou a druhý poskytl své území ke stavbě Chrámu. Tam však také Bůh *vložil své Jméno*, a spojil tak své Jméno s kmenem posledního a nejslabšího ze synů Izraele.

EFRAIM K. SIDON

SPRAVEDLNOST A SOUCIT**Dvarim (5M 1,1–3,22)**

Když Mojžíš promlouvá ve své řeči na rozloučenou k nové generaci, zaměřuje se na téma spravedlnosti: „A vašim soudcům jsem onoho dne přikázal, říkaje: vyslechnuvše své bratry, sud'te spravedlivě (*cedek*) mezi mužem a jeho bratrem a mezi ním a přistěhovalcem. Při soudu nepřihlížejte k osobě, vyslechněte malého jak velkého a žádného se nelekejte, protože právo, to je Boží, a případ, který pro vás bude těžký, předejte mně a já ho vyslechnu“ (5M 1,16–17). Výskyt slova *cedek* a jeho odvozeniny *cedaka* v Pěti knihách Mojžíšových rozhodně není náhodný. Nejvíce se objevuje v první a v poslední, v Berešit (16x) a ve Dvarim (18x), zatímco ve druhé jen 4x, ve třetí 5x, ve čtvrté ani jednou. *Cedek/cedaka* lze jen těžko přeložit, protože má spoustu významů: spravedlnost, milosrdenství, poctivost, rovnost, ryzost. Znamená tedy mnohem více než spravedlnost v právním smyslu (*mišpat*). „Chudému a bédnému dělníku ze svých bratří či přistěhovalců ve tvých branách nezadržuj ve tvé zemi mzdu,“ čteme například (5M 24,14). I kdybychom měli právo mzdu zadržet, nebylo by to spravedlivé, protože bychom bezcitně ignorovali konkrétní lidskou situaci.

V judaismu je *cedek* mírněna soucitem. Proto je Porciina slavná řeč k Shylockovi v *Kupci benátském* tak nemístná. Mj. obsahuje slova: „Proto, Žide, ač soudíš se tu o své právo, považ, že pouhé právo nikoho z nás přece nespasí. Modlíme se o slitovnost a stejná modlitba nás všechny učí milosrdenosti k jiným.“ Shakespeare zde vyjadřuje středověký stereotyp křesťanského milosrdenství v kontrastu s židovským pojetím spravedlnosti. Naprosto pomíjí, a nelze mu to v dobovém kontextu vyčítat, že v hebrejštině nejsou výrazy „spravedlnost“ a „milosrdenství“ v opozici, ale splývají v jednom slově. Sám jazyk a imaginace Porciiny řeči jsou inspirovány Pátou knihou Mojžíšovou: vezměme jen metaforu o milosrdenství, které „se snáší z nebe jako něžný déšť“: „Kéž jako déšť kane můj dar, jako rosa má řeč teče, jak sprška na trávník a liják na obilné pole“ (5M 32,2).

Proč je tedy spravedlnost klíčovým pojmem judaismu? Protože je nestranná. Zákon, který vyžaduje Tóra, nečiní žádné rozdíly. Rovnost před zákonem je do lidské řeči přeložena rovnost před Bohem.

Z komentářů rabína Jonathana Sackse vybrala a přeložila A. Marxová.

BOHOSLUŽBY**v pražských synagogách srpen 2024 tamuz/av 5784****Staronová synagoga**

V sobotu a o svátcích šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

2. 8. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin začátek šabatu 20.25 hodin
3. 8. sobota	MATOT–MASEJ 4M 30,2–36,13 hf: Jr 2,4–28; 3,4 <i>perek 2</i>	<i>konec šabatu 21.40 hodin</i>
5. 8. pondělí	Roš chodeš av	
9. 8. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin začátek šabatu 20.13 hodin
10. 8. sobota	ŠABAT CHAZON DVARIM 5M 1,1–3,22 hf: Iz 1,1–1,27 <i>perek 3</i>	<i>konec šabatu 21.26 hodin</i> začátek půstu 20.25 hodin
12. 8. pondělí	předvečer půstu 9. av mincha a maariv	20.25 hodin
13. 8. úterý	PŮST 9. AV	šachrit 8.15 hodin <i>konec půstu 21.19 hodin</i>
16. 8. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin začátek šabatu 20.00 hodin
17. 8. sobota	ŠABAT NACHAMU VAETCHANAN 5M 3,23–7,11 hf: Iz 40,1–26 <i>perek 4</i>	<i>konec šabatu 21.11 hodin</i>
19. 8. pondělí	TU BEAV – svátek tanců a lásky	
23. 8. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin začátek šabatu 19.47 hodin
24. 8. sobota	EKEV 5M 7,12–11,25 hf: Iz 49,14–51,3 <i>perek 5</i>	<i>konec šabatu 20.55 hodin</i>
30. 8. pátek	mincha, kabalat šabat a maariv	19.30 hodin začátek šabatu 19.32 hodin
31. 8. sobota	REE 5M 11,26–16,17 hf: Iz 54,11–55,5 <i>perek 6</i>	<i>konec šabatu 20.39 hodin</i>
3. 9. úterý	1. den Roš chodeš elul	
4. 9. středa	2. den Roš chodeš elul	

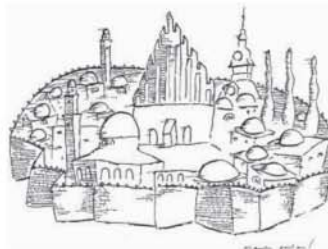
Vysoká synagoga

Ve všední dny šachrit v 8.30 hodin a mincha ve 14.00 hodin.

O šabatu mincha po obědě (ve 13.35 hodin).

Jeruzalémská synagoga

Bohoslužby se konají každou sobotu a o svátcích od 8.45 hodin.

JAKO ŽIVÝ ČLOVĚK

Rozhovor s americkým překladatelem Rossem Benjaminem

Rodák ze Suffernu (ve státě New York) **ROSS BENJAMIN** patří k předním americkým překladatelům z němčiny. Absolvoval Vassar College (na níž studoval evropskou literaturu, kritiku, filosofii 19. a 20. století, závěrečnou práci psal na téma poezie Paula Celana), roku 2002 studoval na pražské New York University a poté získal Fulbrightovo stipendium v Berlíně. K autorům, které přeložil, patří Friedrich Hölderlin (*Hyperion*), Joseph Roth (*Job*), Daniel Kehlmann (*Tyll*), Michael Maar (*Speak, Nabokov*), Thomas Pletzinger (*Funeral for a Dog*) a řada dalších. Získal již několik překladatelských cen. Recenzemi a statěmi přispívá do listů *The New York Times*, *The Times Literary Supplement*, *Bookforum*.

Foto archiv R. Benjamin.

V loňském roce vyšel v nakladatelství Schocken Books jeho překlad kompletních *Deníků* Franze Kafky. V červnu navštívil Prahu v rámci mezinárodních kafkovských setkání Transatlantic Kafka, které pořádalo Židovské muzeum ve spolupráci s Metropolitní univerzitou.

Rossi, jak jste se začal zajímat o Franze Kafku a sehrála v tom nějakou roli Praha, ve které jste pobýval jako student?

Ano, ale bylo to naopak: díky Kafkovi jsem se dozvěděl o Praze. Kafku jsem četl poprvé v patnácti, studoval jsem střední školu a s kamarády jsme si předčítali Kafkovy povídky a romány. Dočetl jsem se, že Kafka se narodil v Praze. Pak jsem se o městě dozvídal víc a víc historických faktů, které s Kafkou už nesouvisely, ale hodně mě zaujaly. A na vysoké jsem se proto rozhodl, že strávím jeden semestr právě tam. Psal se rok 2002, bylo mi jednadvacet. Vlastně jsem tu oslavil 21. narozeniny, což je v Americe velká událost, protože můžete začít pít alkohol, ale tady jsem pít už dávno mohl, takže se nic převratného neudálo.

V Praze jsem studoval na NYU jako hostující student a začal jsem tu s němčinou, protože jsem chtěl číst Kafku a další

oblíbené německy píšící autory v originále; navíc kamarádi, kteří jezdili do Berlína, ho tak vychvalovali, že jsem si naplánoval, že se tam také vypravím. Němčinu jsem tedy potřeboval.

Pochází někdo z vašich předků ze střední či východní Evropy?

Rodinné kořeny máme na Ukrajině a v Litvě. Matčin otec Aaron se narodil roku 1911 a pocházel ze štetlu Slovačno v bývalé Ruské říši u města Žitomir. Roku 1919, když mu bylo osm, utekla rodina před těmi hrůznými pogromy do Ameriky. Ale nebylo to jednoduché, i když jim cestu přes oceán platili příbuzní, kteří už v Americe žili. Museli nejprve tajně přejít hranice Ruska, pak pu-

tovali Evropou a babička živila rodinu šitím. V Americe začínali v úplně chudobě, žili ve východním Harlemu, počátky zkrátka nebyly jednoduché. Máma už studovala na univerzitě. Otcova rodina pochází z Litvy, babička otcí řekla, že patří k potomkům Gaona z Vilna, což ale prý tvrdí všichni litevští Židé, takže nevím, jestli to je pravda. Tátova rodina přišla do Ameriky o něco dříve než matčina, jeden z předků založil synagogu na Rhode Islandu, která stále funguje.

Vydal jste se někdy na Ukrajinu?

Ne, ani na Ukrajinu, ani do Litvy. Když jsem studoval v Praze, jel jsem do Polska, do Krakova, do Osvětimi a na další místa spojená s holokaustem. Další rok jsem získal Fulbrightovo stipendium, studoval jsem v Berlíně a pokračoval jsem v cestách po připomínkách šoa.

Jak v tomhle kontextu vidíte Pinkasovu synagogu a památník českých a moravských obětí šoa?

V Německu jsem viděl spoustu memoriálů, které bývají hodně velké, až grandiózní, někdy možná příliš abstraktní, občas narazíte i na kýče. Berlínské Židovské muzeum není kýčovité, ale některé jeho výstavy se mi úplně nelíbí. Je těžké nalézt

rovnováhu mezi tím, jak prezentovat předválečné příběhy židovských úspěchů a pak tu strašlivou zkázu během šoa.

Pinkasova synagoga a dětské kresby z Terezína jsou jasně čitelné, působivé, dojmavé, a přitom nedeptají brutalitou. Uvědomíte si také, že ač jsou v synagoze napsaná jména jenom části zavražděných evropských Židů, už ta část vypadá nekompletně... Člověk naplno pocítí rozsah té katastrofy.

Vraťme se ke Kafkovi. V červnu jste se účastnil setkání Transatlantic Kafka. Co to pro vás znamenalo, dozvěděl jste se něco nového?

Určitě, každá z přednášek ukázala nějakou novou perspektivu. Přeji i tomu, když se fakta prolínají s určitým domyšlením situací, jak to dělají Magdaléna Platzová a Monika Zgustová, které zajímavě přistupují ke Kafkově památce a památce lidí kolem něj, hlavně žen. Protože my známe z historie jeho vztahů díky dopisům vždy jen Kafkův pohled, Mileniny ani Felicityny dopisy se nezachovaly. Takže knihy o nich jako by trochu vyrovnávaly naši perspektivu a jsou zajímavým příkladem toho, jak je Kafka pro české umělce stále živý a inspirativní.

Němci tohle třeba nedělají, zabývají se Kafkou vědecky a bádání v tomto směru je neuvěřitelně rozsáhlé: vytvářejí erudované kritické edice, vyznačují všechna místa, na která Kafka kdy vkročil, rekonstruují, jak vypadaly domy, které viděl ve své době. Němci zapojují své vědce, kritiky, životopisce, zatímco Češi spíše umělce, spisovatele a Američani oba póly.

Zmínil byste tedy historii Kafky v USA? Kdy začal vycházet, kdo ho překládal, kdo ho četl a je pro Američany stále zajímavým autorem?

Myslím, že každá generace počínaje 40. lety minulého století si ho znovu objevuje, což opět dokazuje, jak skvělý je to spisovatel. Od počátku jeho díla nadšeně přijímali přední američtí kritici; jediný, kdo měl opačný názor, byl Edmund Wilson, slavný kritik, jehož recenze měly až anti-semitský osten, cosi ve smyslu, že Kafka není tak dobrý, jak všichni říkají, že jeho témata jsou univerzální a nejsou objevem tohoto neurotického městského Středoevropana, neřekl přímo Žida, ale každý si to domyslel.

Kafkovské edice dlouho vycházely na základě textů, které redigoval Max Brod. Překládali je skotští manželé Willa a Ed-

win Muirovi. Samotné překlady dělala spíše Willa a Edwin, tehdy již slavný a slávou vytižený básník, je redigoval a dodal jim prestiž. Přeložili romány, *Proces*, *Zámek*, *Nezvěstný*, sbírky povídek, *Dopisy* a *Deniky* už překládali jiní autoři.

Během setkání v Praze jste zdůraznil Brodovu „těžkou ruku“ při redakci Kafkových textů.

Ano, to je známá věc, že texty nejen běžně redigoval, ale také upravoval, učesával, či v případě *Deniků* dokonce cenzuroval určitá místa. Ta, v nichž autor psal příliš o sexu nebo židovství nebo sionismu, nebo ta, která by dle Broda mohla v očích čtenářů poškodit Kafku či jeho samotného. Překladatelé vždy samozřejmě pracovali na základě Brodových redakcí, nikoli Kafkových originálů.

Cestoval Brod někdy do Států?

To nevím, řekl bych, že ano, každopádně byl v čilém kontaktu s newyorskou redakcí Schockenova nakladatelství, které Kafkovy texty od počátku, tedy od poloviny 40. let v USA vydávalo. S německou edicí začal Schocken už před válkou v Berlíně a od nacistické vlády dostal dočasné speciální povolení, že může publikovat židovské autory, pokud je bude prodávat jen židovským čtenářům. Pak Brod u Schockena s Kafkovými texty pokračoval, když byli oba v Palestině, a když se Schocken přestěhoval do New Yorku, tak tam.

V redakci tehdy pracovala Hannah Arendtová a ta měla k dispozici, nevím, jakým způsobem, kopie rukopisů *Deniků*, a zjistila, co všechno z nich Brod vyhodil, a některé pasáže do textu vrátila. Byla to část zápisů, týkající se soukromého života, a hodně literárních črt, ale ne všechny, protože se asi obávala roztržky s Brodem. Vracené části se objevily jen v anglickém vydání z roku 1948, nebyly ani v německém, ani v jiném cizojazyčném, protože nikdo jiný neměl k dispozici originál.

Váš překlad *Deniků* je tedy první, který byl vytvořen na základě kritického vydání, tedy celku.

Ano. Je to první kompletní překlad *Dení-*

ků do angličtiny. Stalo se to po pětatřiceti letech, kdy vyšly v úplnosti v německém kritickém vydání, z toho práce na překladu a redakce trvaly celkem osm let.

Jak taková práce ovlivnila váš život?

Naprosto. Nám se během té doby narodily dvě děti, a i ony tím byly ovlivněny. Dcerka si myslela, že „Kafka“ se jmenuje moje povolání. Narodila se roku 2015, to už jsem na *Denících* rok pracoval, kniha vyšla roku 2023, a když se jí někdo zeptal, na čem táta pracuje, odpověděla: „Táta dělá Kafku!“ Nechácala, co znamená překládat, a já „dělá Kafku“ vlastně celý její tehdejší život.

Změnil se díky *Deníkům* i třeba způsob, jakým hodnotíte lidi?

Řekl bych, že ano. Jeho způsob, jakým vše pozoroval, jak byl zaujatý a ochotný se lidmi a událostmi zabývat, nadchnout se pro ně, a současně na ně hleděl skepticky, s nedůvěrou, způsob, jak žil v těchto rozporech a kladl hluboké a ostré otázky, které nemohly vést k odpovědím, mě asi do určité míry ovlivnil.

Nemyslím si samozřejmě, že se mu vůbec něčím podobám, ale obdivuji to, jak přemýšlel o problémech, potížích, o životě, ale také o kultuře, literatuře, divadle, filmu. Nebyl pouhým ironickým pozorovatelem, glosátorem, ale dokázal se nadchnout, zajímal se o všechno, chodil na různé akce, promýšlel je pak, co se mu líbilo, co ne, snažil se poctivě popsat vše, čím se zabýval, nic nepominul. Tohle opravdu

obdivuji, jakkoli toho nejsem schopný. Chápu i jeho touhu po nějakém společenství...

Magdaléna Platzová vzpomínala, že když byla v New Yorku, měla pocit, že se potkává spoustu lidí, kteří byli Kafkovi podobní, že si dovede představit, že by se v tomhle městě cítil dobře. Máte stejný pocit? A setkal jste se v Americe s někým, kdo pocházel z Prahy či Berlína a měl nějaký vzdálený kontakt s německy píšícími autory?

Nesetkal, i když jak v Praze, tak v Berlíně jsem se setkal s lidmi, kteří Kafku hodně prožívali a prožívají. Ale souhlasím s tím, že New York má v sobě židovské porozu-

mění, které může být ovlivněno Kafkou, patří k tomu i určité stereotypy o typickém newyorském neurotickém židovském intelektuálovi, ale patří k tomu i antisemitické stereotypy. Je to určitá role, *shtick*, kterou naplňují intelektuálové jako Philip Roth, který ostatně napsal stať o tom, jak Kafka emigroval do Ameriky a stal se učitelem v židovské škole.

Roth jezdil v 70. letech do Prahy, dokonce chtěl zachránit před komunisty Kafkovu neteř Věru tím, že si ji vezme.

To je zajímavé, o takové nabídce jsem nevěděl. Roth určitě přikládal velkou váhu tomu, jak jsou čeští disidenti Kafkou ovlivněni, a jeho seznámení se s tímhle prostředím bylo i impulzem k tomu, aby založil edici *Writers From the Other Europe*, ve které vydával autory tehdy v komunistické střední a východní Evropě zakázané.

Kromě vaší edice *Deniků*, která další díla vyšla v anglickém překladu z kritického vydání? A která se chystají?

Roku 1969 zemřel Max Brod a němečtí literární odborníci začali zkoumat dostupné Kafkovy rukopisy. Od 80. let vycházejí jeho knihy v kritických vydáních, od 90. let se podle těchto vydání dělá nová anglická edice Kafkových próz v nakladatelství Schocken Books. Poslední svazek německých kritických spisů, *Dopisy*, má vyjít příští rok, byl to nejdleší a asi nejsložitější projekt, dopisy musejí mít data, hodně obálek se ztratilo, takže to je heroická práce, na které pracuje už zhruba čtyřicet let Hans-Gerhard Koch.

Právě proto, že Schocken vydává nové edice Kafky, jsem se domníval, že po románech a povídkách přijdou v angličtině na řadu i *Deniky*, protože jsem roku 2003 zjistil, že ty deníkové zápisy, které jsem četl jako teenager, se dost liší od originálu a že vyšly v němčině znovu v kritickém vydání. Čekal jsem marně, Schocken se k novému vydání neměl. Pak se mě jiný nakladatel zeptal, co bych nejraději z němčiny přeložil, a já po pravdě řekl, že úplně Kafkovy *Deniky*. A on souhlasil. Asi po šesti letech, kdy jsem opakovaně žádal o prodloužení termínu odevzdání, jsem jim poslal překlad. Nakladateli se ale nelíbilo, že je text neuspořádaný.

Neuspořádaný?

Ano, protože jsem se úmyslně držel kritického vydání, a to se úmyslně drželo Kafkova rukopisu. (pokračování na str. 9)

LETY U PÍSKU

Nový vzpomínkový prostor mezi lesem a loukou

Letos 12. května se završilo dlouholeté úsilí otevřít v Letech u Písku důstojný památník, který by připomínal osud Romů a Sintů zde vězněných a zavražděných v době nacistického.

Na místě, kde fungoval pracovní a kárný tábor, přeměněný od 1. srpna 1942 na cikánský koncentrační tábor, v němž bylo za otřesných podmínek vězněno na 1300 lidí, odkud vyjely dva hromadné transporty do Osvětimi (a v nich přes 500 vězňů), kde v internaci zahynulo nejméně 335 lidí (většinou dětí a starých lidí), byl v 70. letech minulého století zřízen velkokapacitní vepřín. Socialistický režim tak dal jasně najevo, že mu je památka zde vězněných a zemřelých Romů a Sintů zcela lhostejná, že by ji nejradyji z historie vytěsnil, stejně jako přehlížel památku vyvražděných Židů a dalších obětí nacistického, které nespadaly do kolony komunistického odboje.

Návštěvnícké centrum.

Bílá pietní cesta mezi lesem a loukou s výhledem do kraje. Foto na této dvoustraně am a jd.

VYTĚŠŇOVANÝ HOLOKAUST

Připomeňme, že z českých zemí bylo do Osvětimi postupně deportováno více než 5500 osob označených za cikány. V Osvětimi byli vězněni ve zvláštním „cikánském táboře“. Po válce se jich domů vrátilo pouze asi 500. Poválečná romská populace v Čechách a na Moravě se následkem nacistického „řešení cikánské otázky“ snížila na zhruba 800 osob, celých 90 procent bylo vyvražděno. V celoevropském měřítku představuje holokaust Romů a Sintů v Protektorátu Čechy a Moravy jeden z nejdůslednějších pokusů o jejich genocidu.

S vymazáním vzpomínky na romské koncentrační tábory (kromě toho v Letech to byl ještě lágr v Hodoníně u Kunštátu na Moravě) měl režim práci o to snazší, že „cikáni“ byli a dosud bohužel jsou často paušálně kritizováni, odmítáni, jsou terčem předsudků a útoků pravicových extremistů.

Po pádu totalitního režimu nastala snaha vrátit Čechům a Moravě jejich historii, včetně té tragické a nejednoduché (nezapomeňme, že v Letech hlídali Romy a Siny česští četníci a velitelé, nikdo z nich nebyl potrestán).

V květnu 1995 na místě provizorního pohřebiště odhalil tehdejší prezident Václav Havel první pomník obětem tábora, ale teprve v roce 2018, po dvaceti letech apelů ze stran jednotlivců i mezinárodních organizací, český stát vepřín za 450 milionů vykoupil. Správcem areálu se ve

stejném roce stalo Muzeum romské kultury. A za dalších pět let byl areál dokončen a otevřen se veřejnosti. Mezitím se zde pravidelně 12. května na pietním setkání scházeli představitelé romské komunity a státu a nechyběli mezi nimi ani zástupci židovského společenství.

Vznik Památníku Lety u Písku finančně podpořily Fondy EHP a Norska, Ministerstvo kultury České republiky a německé velvyslanectví v Praze.

SPLYNUTÍ S KRAJINOU

Na základě architektonické soutěže vybrala roku 2020 porota složená z architektů, historiků, pamětníků a jejich potomků návrh ateliéru Terra Florida (Lucie Vogelová a Jan Sulzer). Realizace projektu ukázala, že se při volbě vítěze nemýlili:

nový památník zapadá do okolní krajiny, která se stává jeho součástí, je citlivý a působivý. V minimalisticky navrženém návštěvníckém centru s portikem a výstavním sálem se nachází moderně pojatá stálá expozice *Paměť místa a místo paměti*. Ta pomocí autentických vzpomínek pamětníků přibližuje historický kontext i utrpení vězněných a představuje i materiální svědectví o českých Romech a Sintech vězněných v táboře. Dozvědí se i o letitěm „boji“ s prasečí farmou, připomíná hlavní aktéry tohoto zápasu, především Čenka Růžičku, jenž je zvěčněn i na bustě před centrem.

Praktická poznámka: K novému památníku lze přijet přímo (zatím není odbočka ze silnice č. 19 značena) nebo podle starého ukazatele, jenž vás přivede na zpevněnou lesní cestu, po které dojedete k parkovišti, nedaleko vstupu k již dříve zřízenému pietnímu místu, lesnímu pohřebišti s křížem. Odtud se vydáte pěšky, zhruba kilometr k pamětnímu areálu. (Do Let se lze dostat i bez auta, ale není to úplně jednoduché, autobus staví na křižovatce, z níž je to ještě přes čtyři kilometry chůze...)

BÍLÁ CESTA S PAPSRSKÝ

Ústředním prvkem památníku je vnější expozice a pietní okruh. Jedná se o bílou cestu, která obkružuje prostor bývalého lágru. Cesta v podobě kružnice je dělena světlými papsrky a nad každým papsrskem této pamětní čarky (upomínající na romskou vlahku a buddhismus) je vepsáno jméno jednoho z vězněných, datum jeho narození a smrti a data věznění. Papsrky jsou 1294, což odpovídá počtu evidovaných vězňů, tak jak byli dohledáni do května 2023. Motiv romské čarky se v areálu opakuje i ve tvaru posezení a artefaktu z rezavějící oceli, v němž je kruh přerván a jeho podstatná část symbolicky chybí. V budoucnu by k louce měl přibýt les, jehož výsadba začala na podzim 2023. Až stromy vzrostou, památník už zcela splyne s okolní kraji-

Přetržená čarka, v pozadí torzo vepřína.

nou (na 13 tisíc sazenic sem dodali Jan a Karel Schwarzenbergovi).

Asi neexistuje lepší symbol romského života než právě cesta: vyjadřuje pohyb a svobodu, putování, tedy vše, co bylo vězňům upíráno. Louka uvnitř kružnice je plná pestrobarevných květin, které rozvíříje vítr a které šelestí stejně jako větve stromů v sousedním lese. Bílá cesta, šumění lesa, vůně květin – těžko něco lépe přispívá ke zklidnění a rozjímání.

Stezku lemují několik zastavení: tvoří je jednak informační tabule s údaji o vězních, jejich životě před válkou, v táboře i po válce, a jednak kruhová posezení, na nichž si můžete poslechnout nahrávky pamětníků na stejná témata. Tvůrci expozice se záměrně vyhýbali přemíře „technikálie“, přehledům nacistických protiromských nařízení či popi-

Čeněk Růžička se otevření památníku nedožil.

sům a snímkům brutality, soustředili se příběhy obyčejných lidí, jejich příbuzných, dětí, rodičů, přátel, kteří měli být jako „nižší rasa“ nejprve internováni a pak zavražděni. Stezka vede i kolem dvou torz budov bývalého vepřína, připomínajících naši zcela nedávnou historii. Všechny tabule jsou opatřeny QR kódy.

Venkovní okruh památníku je celoročně volně přístupný, návštěvnické centrum je v sezoně otevřené od čtvrtka do neděle, veškeré potřebné informace (včetně možnosti komentovaných prohlídek, programů pro školy a publikací ke stažení) naleznete na výborně připravených webových stránkách památníku: www.letypamatnik.cz. (am)

JAKO ŽIVÝ ČLOVĚK

(dokončení rozhovoru ze strany 7)

V rukopisu je spousta nedokončených slov či vět, vyskytují se něm opakování, jakoby roztrhaný text, nesmyslné věty, přepsání, chyby, regionalismy, výrazy v češtině či jidiš... Tohle všechno jsem se snažil zachovat a přesně jsem to popsal v edičním návrhu. Nakladatel ale prohlásil, že takhle by se to špatně četlo. Ale já to překládal právě kvůli tomu, že text ukazoval Kafku v určitých rozpoleženích, v nervozitě, v nejistotě, zda to, jak začal nějaký text psát, mu vyhovuje, a tak ho začal znovu, což je mnohem zajímavější a živější než ta učesaná vydání, jak je připravoval Brod! Brod všechno „opravoval“, takže jeho německé vydání *Deníků* je svým způsobem toporné, stejně tak to první anglické, a já chtěl ukázat Kafku v procesu psaní.

Dohadování trvalo asi rok, nakonec jsem od smlouvy odstoupil. Překlad jsem pak nabídl Schockenovi, což bylo logické, a ten ho bez výhrad přijal. Další rok trvala redakce, opravy, a loni kniha konečně vyšla. A lidé ji přijali dobře, měli stejný pocit jako já, že ukazuje Kafku jako živého člověka.

To byl asi nejnáročnější text, který jste kdy překládal.

To doufám! I kdybych překládal dopisy, což mi Schocken nabídl, bylo by to snazší, protože ty musel Kafka psát vzhledem k adresátům a adresátkám srozumitelně. V denících prostě nemusíte brát na nikoho ohled. V německém kritickém vydání nejsou dopisy řazeny podle adresátů, ale chronologicky. Takže je to podobné jako v denících, ukazovalo by to jeho život, den po dni, jak ho popisoval druhým. Ale to si musí rozhodnout nakladatel, zda chce dopisy rozdělit podle adresátů, nebo chronologicky jako v kritickém vydání. Nemám přesné plány, ale překládat cokoliv od Kafky mě nesmírně zajímá. A vycházejí stále nové a nové překlady různých překladatelů u různých nakladatelů.

A čtou ho Američané? Zdá se, že někdy lidé čtou raději knihy o Kafkovi, nebo se dívají na filmy, ale původní texty jako by se vytrácely.

Čtou! Ale zajímavé je, jak se mění, které jeho texty se čtou. Když jsem propagoval *Deníky*, přicházela na čtení spousta lidí. Nakladatel říkal, že tolik lidí nechodí ani

na nejdůležitější autory. V New Yorku přicházeli hlavně lidé ve středním věku a starší, hodně to byli asi židovští čtenáři. Pak jsem se vydal na univerzity, i tam byl velký zájem, přicházeli nejen germanisté, ale také studenti filozofie, sociologie, historie. A do toho všeho vstupuje TikTok.

Kafka je na TikToku?

Jistě. Sledují ho tam teenageři, kteří objevili milostné dopisy, především ty adresované Mileně. Vypadá to tak, že máte obrázek dívky s velkýma očima, která hledí na knihu *Dopisů Mileně*, a k tomu citát z dopisů, vytržený z kontextu, nějaká nádherná slova, která jsou pro dnešní mladé jako zjevení, protože si často píšou jenom esemesky. Je to největší nepochopení Kafky v literární historii, protože ho vnímají jako skvělého milence!

Adolescenti obdivují jeho krásné formulace, a v tom se nemýlí, protože se opravdu jedná o jedny z nejkrásnějších, nejdojemnějších a nejromantičtějších milostných dopisů. Dokazuje to, že se jeho texty líbí i hodně mladému publiku, které ho objevuje novým způsobem.

Přeložil jste řadu dalších autorů, mimo jiné Josepha Rotha, jeho *Joba*.

To je můj oblíbený příběh a připomíná mi i rodinnou historii, útek před kozáky, složitou cestu Evropou a pak do Ameriky. Jeho jazyk je ale úplně jiný než Kafkův, i když rané texty se mu v něčem podobají, autor pozoruje – až reportážním způsobem.

Kafkův jazyk je ale neosobní, objektivní, často o věcech, které jsou fantastní nebo hrůzné, tuhle objektivitu nacházíme i v raném Rothovi, ale *Job*, to je lyrický, emocionální text, velmi osobní, až sentimentální. Mě na tom zaujaly kadence, které spojují s jeho *jidiškajt*. Ačkoli používá vždycky jen německá slova, snad určená křesťanskému publiku (i macesům říká velikonoční chléb), rytmus vět, kadence a samozřejmě popis každodenního židovského života jsou ovlivněny židovstvím. Když jsem to překládal, věděl jsem, že v angličtině máme způsob, jak vyjádřit židovskou tonalitu, například to jsou inverze, převrácený slovosled. Něco takového v Kafkovi nenajdete. I proto jsou *Deníky* zajímavé, zapisuje sny, píše o jidiš divadle a jidiš hrách a vůbec o židovském prostředí, píše neobvyklým způsobem o věcech, o nichž v prózách nepsal. ALICE MARXOVÁ

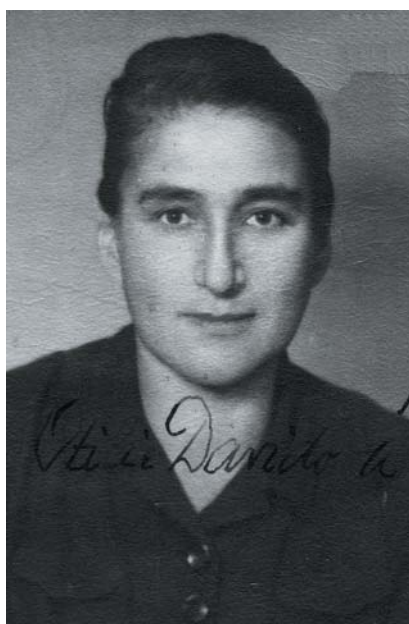
TŘI SESTRY FRANZE KAFKY

O blízkých slavného spisovatele píše Przemysław Dakowicz

Franz Kafka v dopise ze 14. srpna 1913 přesvědčoval Felice Bauerovou, že není „rozhodný v jednání“, ani „mimořádně smyslný“, ani „přiliš štědrý“. Těmito slovy se vyjádřil ke grafologickému rozboru jeho písma, který provedl v sanatoriu jeden z Felicinych známých. Franz odmítl rovněž tvrzení o pro něj příznačném zájmu o umění a literaturu majícího údajně plynout ze sklonu písmen napsaných jeho rukou. „Nemám žádné literární zájmy, ale jsem literaturou, nejsem ničím jiným a ani nemohu být něčím jiným.“ Jak známo, tato formulace („jsem literaturou“ nebo přesněji „jsem utvořen z literatury“) se dá srovnat pouze se slavným výrokem připisovaným Flaubertovi: „Madame Bovary c'est moi“ (Paní Bovaryová jsem já) – jde o předpověď naplňující se v sobě samé: Kafka se stal mýtem, společným majetkem čtenářů a vykladačů jeho prózy, zbanalizovaným znakem tajemství, tváří z minulého století – epochy totalitarismů, masového vraždění v průmyslovém rozsahu, vyhasínání Absolutna.

A nejen to – součástí kaffkovského mýtu se podle všeho staly rovněž obě ženy, s nimiž si autor *Procesu* vytrvale psal (Felice Bauerová a Milena Jesenská), nebo členové jeho rodiny, především jeho otec a milovaná sestra Ottilie, domácky Ottla. Jako kdyby nikdy nezemřeli, ale byli spolu s Franzem přeneseni do jiného času (*illud tempus*), v němž neplatí pravidla pomíjejícínosti. Ale pravda mýtu je zde výrazně v rozporu s pravdou života. Začalo to svým způsobem symbolicky – v roce 1933, kdy se v Německu dostal k moci Hitler. Nacistická moc tehdy uvěznila Ludwiga Laska, muže Dory Diamantové, s níž Kafka strávil poslední měsíce života a odkázal jí své koncepty, poznámky a dopisy – tyto dokumenty zabavené německými službami beze stopy zmizely. O necelestých deset let později začali mizet lidé. Starší ze tří Kafkových sester Elli (Gabriela, nar. 1889, provdaná Hermannová), spolu s dcerou Hanou (nar. 1920) a rodiči jejího muže Arnošta (zemře v březnu 1945) Marií a Ottou Seinderovými, a také Valli (Valerie, nar. 1890), spolu s mužem Josefem Pollakem – byly zavražděny ve vyhlazovacím táboře Kulmhof am Nehr (Chełmno nad Nerem). Ellii syn

Felix Hermann zemřel na tyfus v německém táboře v Belgii. Když v březnu 1942 doručili výzvu k nástupu do „transportu“ Siegfriedovi Löwymu (Kafkovu oblíbenému strýci, který sloužil jako předloha k hlavní postavě povídky *Venkovský lékař*), spáchal sebevraždu tím, že si vstříkl do žil jed. Druhá Kafkova snoubenka po Felici Bauerové Julie Wohryzková, původem z pražské židovské rodiny, zahynula v Osvětimi na podzim roku 1944. V táboře skončila dokonce

Ottla Davidová na snímku z roku 1941. Foto archiv.

i Češka Milena Jesenská – zemřela v Ravensbrücku v květnu 1944.

Po nějakou dobu se mohlo zdát, že Kafkova nejmladší sestra bude osudu svých příbuzných ušetřena. Ottla se v roce 1920 vdala za Čecha Josefa Davida a měla s ním dvě dcery, Věru (nar. 1921) a Helenu (nar. 1923). Jako osobu ze smíšené česko-židovské rodiny ji, alespoň teoreticky, chránil zákon Protektorátu Čechy a Morava. Ottilie Davidová však okupantům nevěřila a rozhodla se pro formální rozloučení manželství. Nechtěla, aby její židovský osud sdíleli i její nejbližší.

STRACHovala SE O CELÝ SVĚT

Vždy se strachovala spíš o celý svět než o sebe. Starší z jejích dcer po letech vzpomínala (její slova opisují z knihy Petra Balajky *Ottla*, Nakladatelství Franze

Kafky, Praha 2018, z níž jsem čerpal informace o válečných osudech rodiny Davidových): „Máma byla úžasně skromná a pokorná. Nenáviděla, když někdo ubližoval zvířatům. Měla telefonní číslo do kanceláře na ochranu zvířat, a když jednou viděla v Pařížské kočího, jak mlátí koně, který nemohl utáhnout vůz s uhlím, tak ho nejdřív napomínala, prosila, ale on ho furt bičoval, tak šla a zatelefonovala tam. Nemohla vidět bezpráví [...]“ Když jsem četl toto svědectví Věry Davidové, provdané Saudkové, vybavilo se mi podobné gesto Friedricha Nietzscheho z 3. ledna 1888, kdy autor knihy *Ecce homo* poté, co vyšel z domu č. p. 6 v ulici Carla Alberta v Turíně, spatřil drožkáře kopajícího a mrskáčícího bičem zapraženého koně. Traduje se, že filozof za ním s křikem vyběhl, objal zvíře a rozplakal se. Od tohoto okamžiku se u něj začalo projevovat šílenství.

Turínský pláč nad týraným drožkářským koněm představuje uzlový bod životopisu jednoho nejznámějších moderních filozofů. Tento pláč se téměř okamžitě stal součástí kolektivní obraznosti, společným vlastnictvím všech účastníků kulturního dialogu – jako kdyby se události z Nietzscheho života odehrávaly na scéně ponořené v ostrém světle reflektorů a nebylo vůbec možné je pominout, zapomenout nebo promlčet.

Zcela jinak se mají věci s osudovým během životů běžných lidí. Z příkazu samozvaných *Übermenschů*, vulgarizátorů Nietzscheho myšlení, dochází k drčení lidí mezi mlýnskými kameny dějin v tichosti a temnotě. Ti, kdo obdrželi předvolání dostavit se na železniční stanici Praha-Bubny, odkud budou převezeni do dočasných ghet, procházejí ulicemi města před svítáním – mají se stát neviditelnými pro oči nahodilých svědků, ba co víc, musejí zmizet, protože vše musí proběhnout tak, jako kdyby se nikdy předtím na Zemi nevyskytovali. A když dorazí do místa odlidštění, je nutné jim zcela znemožnit kontakt s vnějším světem.

Ottla obdržela svou jízdenku v srpnu 1942. Její transport byl označen symbolem AAw. V seznamu „cestujících“ figurovala pod číslem 643. Vlak odjel do Terezína 3. srpna. V Němci okupované Varšavě už nejméně dva týdny trvala tzv. *Grossaktion* – obyvatelé ghetta byli odváženi do vyhlazovacího tábora Treblinka. Velkou genocidní operaci hitlerovci pojmenovali podle „kata Prahy“ Rein-

harda Heydricha, který zemřel na následky atentátu uskutečněného českým odbojem. Ottla strávila v Terezíně více než čtrnáct měsíců. V srpnu 1943 tam dorazil transport s více než 1200 dětmi z ghetta v Bělostoku „vyhlíděného“ po protiněmeckém povstání. Přihlásila se jako pečovatelka a starala se o ty, jimž byli povražděni rodiče a příbuzní. Uslyšela tehdy poprvé v životě polštinu? 5. října 1943 odjely z Terezína do Osvětimi-Březinky dva transporty – Dn/a a Dn/b – s bělostockými dětmi a třiadesátí pečovateli. Ve vzkazu propašovaném do Prahy informuje Ottla své dcery, že se v radostné náladě chystá na cestu do Švýcarska nebo do Švédska. 7. října jsou všechny osoby z terezínského transportu nahnány do plynových komor v Březince. „Skromná a pokorná“ Otilie Davidová, rozená Kafková, která nebyla ani v nejmenším „utvořena z literatury“, si tak zopakovala osud jiného pečovatele o sirotky – Janusze Korczaka.

ELLI A VALLI JEDOU DO LITZMANNSTADTU

Otec autora *Procesu* Hermann Kafka koupil v roce 1918 za peníze získané za prodej svého galanterního obchodu činžovní dům v nynější ulici Františka Bílka č. p. 4 v Praze. Dům se měl stát rodinným sídlem – byty v něm dostaly tři dcery Julie a Hermannovy Kafkových. Dvě z nich, Gabriela (říkalo se jí Elli) a Valerie (Valli) již založily rodinu, třetí, Otilie je následovala v roce 1920. Senior rodu si možná představoval, že za několik desítek let budou v pětipatrovém nárožním činžáku s dvojdielnou fasádou (v Bílkově ulici a v ulici Elišky Krásnohorské) bydlet jeho vnuci a právnucci. V roce 1918 mu bylo šestašedesát let a měl čtyři vnoučata: Felixe a Gerti Hermannovy (děti Elli) a Marianne a Lotte Pollakovy (dcery Valli). V dalších letech ještě na svět přijdou Hana Hermannová a dvě dcery Ottly a Josefa Davidových Věra a Helena. Kdyby každé z těchto nových vnoučat (narozených mezi roky 1911–1923) mělo dvě děti (narozené dejme tomu v letech 1930–45), byty by nejspíš nestačily. Ale možná by ne všichni chtěli žít pod jednou střechou – ostatně Valli a Josef Pollakovi se odtud odstěhovali ještě před druhou světovou válkou, byť to bylo do bytu vzdáleného odtamtud necelé tři minuty chůze.

A právě tam, do činžovního domu č. p. 7 v ulici se zlověstným názvem

Věžeňská byla doručena výzva dostavit se do transportu, který měl odjet z Prahy 31. října 1941. O něco dříve přišly podobné dokumenty do rukou nejstarší ze sester, Elli, a její dcery Hany, které tehdy bydlely v činžáku koupeném Hermanem Kafkou. Právě ony měly opustit Prahu jako první z celé rodiny.

V českých archivech se dochovala evidenční karta potvrzující Gabrielin odjezd. Vypadá nenápadně jako lístek z knihovního katalogu. V záhlaví je napsáno: „ÚSTŘEDNÍ KARTOTÉKA – TRANSPORTY.“ Pod ním jsou dvě políčka vytvořená dvěma vodorovnými linkami a jednou svislou. Druhé, užší políčko zůstává prázdné. V levém, širším políčku čtyři rubriky, do kterých něčí ruka zapsala údaje: „[1] [tisk:] R. č. [registrační číslo], [psáno rukou:] 15. 201; [2] [psáno rukou:], Hermannová Gabriela; [3] [předtištěno:] Rodná data [psáno rukou:] 22. 9. 1889; [4]; [předtištěno:]

Kafkovy sestry Valli, Elli a Ottla. Foto archiv.

Adresa před deportací, [psáno rukou:] Praha V, Bílkova 4.“ Pod tím další dvě stejně široká políčka s nadpisy: „1. transport, 2. transport.“ Zde je většina informací zanesena pomocí razítek – vlevo je datum (21. X. 1941) a pod tím velké písmeno B, vedle něj je ručně zaznamenané číslo deportované (52); vpravo se nachází informace pouze v poslední rubrice: „[razítko] LODŽ.“

Kdyby měly rodiny Hermannových, Pollakových a Davidových možnost nahlédnout do této Ústřední kartotéky, řekl by jim něco název Lodž? Myslím, že ne. Ostatně nikdo z předvolaných cíl říjnových deportací neznal. Říkalo se, že se jede „do Polska“ – i když na základě rozhodnutí německých okupantů bylo město Lodž už 9. listopadu 1939 připojeno ke třetí říši a v dubnu 1940 byl jeho název na základě Hitlerova rozkazu oficiálně změněn na Litzmannstadt.

Starší z Otliných dcer Věra Saudková si uchovala v paměti krátké období příprav k odjezdu tety Elli a sestřenice Hany jako dobu nejistoty a strachu. Gabriela tehdy plakala, jedinou útěchou byla pro ni skutečnost, že její syn Felix stihl opustit Československo před vypuknutím války. Věra tvrdila, že Elli přesně den před tím, než opustila dům, zastihla zpráva o Felixově smrti a s ní balíček s jeho oblečením. Bylo by to možné? Felix zemřel na tyfus v německém táboře v Belgii v srpnu 1940. Čekalo by se s vyrozuměním rodiny celý rok a ještě měsíc navíc? Ale možná se události z let 1940 a 1941, a tedy z doby před sedmdesáti lety, Věře v paměti propojily a staly se téměř sourodou strukturou, jako kdyby někdo spojil dva konce provazu neštěstí, utrpení a strachu a jen utáhl bolestný nerozpletitelný uzel?

Ottla, Věra a Helena doprovázely 21. listopadu Elli a Hanu do sběrného centra poblíž pražského Veletržního paláce. Tutéž cestu nepochybně absolvovaly o deset dní později, když „na Východ“ odjžděly Valli a její manžel Josef. Tam, kde dnes stojí velký hotel Mama Shelter, před válkou fungovaly tzv. Radiové trhy (jiný název: Nové výstaviště) – v komplexu menších budov se prodávaly nejnovější výrobky známých firem jako Philips, Radion, Recordia a dalších. Právě zde se museli hlásit všichni židovští obyvatelé Prahy, jimž bylo doručeno oznámení o transportu.

Detaily registrační a deportační procedury jsou známy především díky průběžně sepsované zprávě Helgy Hoškové (později vdané Weissové). Mladší sestry Franze Kafky, dvaapadesátiletá Elli a o rok mladší Valli, jakož i jejich příbuzní se stejně jako Helga museli dostavit na shromaždiště o páté hodině ráno. Pokud byli vůbec schopni něco zhltnout, pojedli nejspíš poslední snídani ve vlastním domově. Potom si oblékli kabáty a zvedli kufříky – na obojím jsou čísla přidělená deportovaným osobám. Celý činžovní dům ještě spí, ve venkovní tmě je slabě slyšet šumění nedaleké Vltavy a cinkání první ranní tramvaje.

(pokračování na str. 13)

ŠKOLA I KOMUNITA

Rozhovor s ředitelem institutu Paideia Noou Hermelem

V roce 2000 inicioval tehdejší sociálně demokratický švédský premiér Göran Persson Mezinárodní fórum o holocaustu, jehož výsledkem byla Stockholmská deklarace a řada vzdělávacích projektů, mimo jiné založení Evropského institutu židovských studií Paideia ve Stockholmu.

Impulzem k organizaci zmíněné konference byl fakt, že když v roce 1997 organizovala švédská vláda průzkum mezi tamní mládeží, vyšlo najevo, že téměř 30 procent mladých o holocaustu buď nic neví, nebo nevěří, že se stal.

U zrodu Paideie stála manželka tehdejšího rabína Velké synagogy ve Stockholmu Barbara Spectre, která předtím působila v Jeruzalémě na Shalom Hartman Institute a spoluzaložila Schechter Institute. Paideia tak díky ní dostala jasnou náplň. Jejím cílem bylo vytvořit centrum židovské vzdělanosti v Evropě, které bude připomínat minulost, ale také oživit přítomnost prostřednictvím studia a výkladu tradičních židovských textů. Díky finanční podpoře švédské vlády, Nadace Marianne a Marcuse Wallenbergových, Evropské komise a dalších oslaví Paideia příští rok již čtvrtstoletí existence.

Současným ředitelem institutu je NOA HERMELE, absolvent magisterského studia filosofie, matematiky a vzdělávacího managementu na Univerzitě ve Stockholmu a na pařížské Sorbonně. Kromě této funkce je zakládajícím rektorem Paideia Folkhögskola, členem referenční skupiny pro formulování národní strategie pro posílení židovského života ve Švédsku, členem správní rady Fóra pro židovská studia na Univerzitě v Uppsale a předsedou Výboru pro národní menšiny při Švédské umělecké radě a působí v řadě židovských kulturních a vzdělávacích organizací. (K tématu viz též anketa na str. 14–15.)

Pane řediteli, řekl byste více o programech a aktivitách institutu Paideia? Jak se v nich projevuje jeho poslání?

Paideia má tři hlavní programy: Roční program židovských studií, Projektový

inkubátor a program Paradigma. Každý z těchto programů naplňuje jiné priority našeho poslání a potřeb našich účastníků. Roční program židovských studií, který probíhá od září do května, nabízí intenzivní studium židovských textů a myšlení. Kurzy vedou významní akademici z Izraele, USA a Evropy. Ve spolupráci s Univerzitou v Heidelbergu mohou účastníci pokračovat ještě jeden rok a získat magisterský titul v židovských studiích.

Projektový inkubátor je desetidenní intenzivní trénink zaměřený na praktický rozvoj projektů a je určený pro aktivisty či managery z židovského kulturního a komunitního života. Účastníci se hlásí s určitým nápadem a zkušení lektori jim pomáhají v tom, aby nápad získal reálné obrysy, například ukážou, jak rozpracovat finanční a komunikační strategie a sestavit rozpočet. Takže účastníci z inkubátoru vycházejí už s konkrétním plánem, na kterém mohou dále pracovat. Program běží už přes 10 let a je úžasné sledovat rozvoj všech projektů, které díky němu vznikly.

Program Paradigma je týdenní think tank zaměřený na základní myšlenky judaismu a studium textu. Klade si tři hlavní otázky – jaké myšlenky jsou pro vás v judaismu nejpřitažlivější, jaké jsou podle vás problematičké a čím podle vás může judaismus přispět ostatním kulturám nebo co se od nich může naučit. Účastníci mají možnost diskutovat s významnými mysliteli z USA, Izraele a Evropy. V současné době tento formát trochu měníme a chceme se soustředit na formování židovské vzdělanosti v Evropě.

Absolventi našich programů mohou také žádat o finanční podporu prostřed-

nictvím mikro grantů nebo tzv. Seeds fondu. Řada iniciativ vzniká na dobrovolné bázi, ale pokud chceme, aby měli nějaký větší dopad, je důležité je ve správný moment finančně podpořit. Židovské komunity se mohou také zapojit do programu Mifgash, což je série jednodenních akcí po celé Evropě, které podporují židovskou kulturu a vzdělávání.

Příští rok slaví Paideia 25 let. Kolik studentů jí za tu dobu prošlo? Sledujete, co dále dělají (třeba ti z České republiky)?

Během téměř 25 let existence Paideie se našich programů zúčastnilo 900 studentů z Evropy a dalších koutů světa. Smyslem samozřejmě je, že se něco naučí. Je tu ale ještě další rozměr, který považujeme za klíčový – vytváříme tím komunitu, chcete-li network. Díky pravidelným setkáním mají absolventi možnost být v kontaktu, sledovat, co nového se v židovském kontextu v Evropě děje, a dále rozvíjet svoje aktivity a získávat nové příležitosti. Při výběru destinací se také zaměřujeme na místa s židovským kulturním dědictvím. V roce 2006 se absolventská konference konala v Olomouci, v roce 2015 Praze, letos jsme byli v Soluni.

Absolventská komunita Paideia je rozhodně důvodem k hrdosti. Česká republika v ní má své pevné místo, naši programovou manažerkou je totiž býva-

Noa Hermele, 2024.

Krajina kolem letního tábora institutu.

lá absolventka Ivana Koutníková. Samozřejmě mě moc těší sledovat aktivity našich absolventů. Těžko vyzdvihovat jednotlivé úspěchy v různých oblastech, protože jich je opravdu hodně, ale věřím, že na směřování Jana Fingerlanda, Petra Papouška, Evy Šrut, Gafny Váňové, Lukáše Příbyla a vás má Paideia nějaký podíl.

Vy sám jste studia na Paideii také absolvoval. Jak vás ovlivnila?

Pro mě byla Paideia zkušeností, která mi pomohla porozumět vlastnímu životu a začít serióznější diskusi o židovském životě. Před studiem jsem svou identitu vnímal spíše z dětské perspektivy, různé zvyky jsem chápal dost naivně a moje pouto k náboženství bylo spíš emocionální.

Škola mi nabídla intelektuální a podnětný přístup k židovské tradici a kultuře, který má co říci i dnes. Díky tomu se můj život stal bohatším a mnohovrstevnatějším a cítím, že jsem se vydal na stále pokračující cestu k hlubšímu porozumění židovské identitě a životu.

Den připomínky holokaustu, 27. leden na Wallenbergově náměstí.

Paideia se snaží podporovat obnovu a rozvoj evropského židovského kulturního a intelektuálního života. S jakými problémy se při tom musí vypořádat?

Jednou z hlavních výzev je nedostatek infrastruktury pro podporu židovského života a kultury v Evropě. Většina absolventů Paideie jako klíčovou překážku uvádí nedostatek financí.

Další výzvou je nedostatek porozumění současnému židovskému životu v Evropě a zároveň strach z veřejného vyjádření sebevědomé židovské identity. Změnit tyhle postoje je běh na dlouhou trať a odehrává se jak uvnitř komunit, tak v rámci většinové společnosti. Je důležité, aby byla židovská kultura vnímaná jako nedílná součást místní a evropské historie, ale i jako živá komunita, která je aktivní součástí pluralitní demokratické společnosti.

Jak Paideia vyvažuje svou roli akademické instituce a zároveň poslání posilovat evropské židovské komunity? Můžete uvést konkrétní iniciativy nebo programy, které tuto vyváženost ilustrují?

V Paideii vede jeden krok často k dalšímu. Hledáme způsoby, jak mohou naše aktivity mít násobný účinek. Například když začala válka na Ukrajině, oslovili jsme naše ukrajinské absolventy, abychom zjistili, jak jim můžeme pomoci. Později jsme se s absolventy školy zaměřili na to, jak vypadá židovský život na Ukrajině během ruské invaze. Konečným výstupem tohoto výzkumu bude akademická publikace. Máme ale také možnost podporovat v našich programech účastníky z Ukrajiny.

Jak škola reaguje na měnící se podmínky evropského židovského života a kultury? Jsou zde nějaké nové trendy nebo generační výzvy, které by měla Paideia v budoucnu řešit?

Příslušníci mladších generací, kteří absolvují naše programy, jsou často otevření novým přístupům, mají energii a nápady, doplňují si znalosti, hledají kreativní způsoby, jak být v rámci profesního či komunitního života aktivní. Je dobré jim dát prostor, i když některé věci třeba vnímají jinak než my.

Hlavní současné výzvy jsou zřejmé: krize po 7. říjnu a válka na Ukrajině. Tyto události vytvářejí tlak na židovský každodenní život a komunity v Evropě. Musíme se přizpůsobit a hledat nové způsoby, jak podporovat židovskou identitu a kulturu v měnícím se světě.

Jak vidíte budoucnost institutu? Měl by se zaměřit na akademickou oblast, nebo spíše zůstat místem studia, které posiluje evropské židovské komunity?

Síla Paideie vždy spočívala v tom, že stojí na několika pilířích. Akademický profil hraje důležitou roli, ale není to jediný aspekt. I v budoucnu se chceme soustředit na posilování židovského života různými způsoby.

Existuje talmudická diskuse mezi rabíny, co je důležitější, studium, nebo čin. Rabi Akiva tvrdí, že důležitější je studium, rabi Tarfon říká, že čin. Většina rabínů dojde k závěru, že studium je důležitější, protože vede k činům. Paideia věří, že je třeba studovat a interpretovat židovské texty, a tím dávat relevantní podněty pro smysluplné oživení židovské kultury a života v dnešní Evropě.

TEXT A FOTO PAVLINA ŠULCOVÁ

SESTRY FRANZE KAFKY

(dokončení ze str. 11)

Nastupovat lze pouze do druhého vagonu, který se po každé následující zastávce stále těsněji zaplňuje šedivými postavami se žlutou hvězdou na prsou. „Veletržní palác,“ křičí průvodčí a dav se rychle dere dveřmi ven. Poslední objetí a polibky. Před branou tržiště se tvoří obrovská fronta, lidé v ní stojí a posouvají svá zavazadla o půl metru, o dvacet centimetrů, a nakonec stanou před tváří úředníka. Člověk za stolem se ptá na číslo, ověřuje data v tabulkách, zapisuje číslička do příslušných rubrik. Nyní je třeba najít odpovídající místo v hale rozdělené na čtverce 2 x 2 metry, na každém čtverci je jiné číslo. Jídlo z kotle, staré matrace rozložené na betonu, latrina v podobě lavice a řady za ní postavených kovových věder, zápach výkalů a chlóru. O čtyřicet hodin později apel, odpočítávání a – v souladu s posloupností čísel – přesun od tržních budov k menšímu nádraží Praha-Bubny ulicemi, které na mapě z doby protektorátu nesou název Bělský Strasse, Messe Strasse a Bubner Strasse (místu obydlenému německou populací se říká Malý Berlín).

Před odjezdem do neznáma je stavějí do vyrovnaných řad a nějaký oficír gestapa ve vzorně vyžehlené uniformě jim vyličí podobnou historku, jakou si o několik týdnů později v prosinci 1941 zapsala do svého sešitu dvanáctiletá Helga Hošková: „Odjíždíme do nové země, kde nás nebude nikdo pronásledovat a kde začneme nový život. Postarají se o nás, bude nám tam dobře. Můžeme být vděční.“

Z polského originálu „Ottla, siostra Kafki“, *Twórczość* 12/2022, přeložil Josef Mlejnek. Celá stať bude publikována v *Židovské ročence* 5785.

Przemysław Dakowicz (* 1977 Nowy Sącz) – polský básník, esejista, literární kritik a literární historik; habilitovaný doktor v oboru humanitní vědy v oboru literární věda; odborný asistent na katedře romantické literatury a tradice na Univerzitě v Lodži (2008–2017) a poté na katedře polské literatury 20. a 21. století na Univerzitě v Lodži (od října 2017); v letech 2010–2013 lektor současné literatury na Univerzitě kardinála Stefana Wyszyńskiego ve Varšavě. Je autorem překladů z české literatury (mj. Hrabal, Skácel, Deml, Zahradniček, Zábřana, Kroutvor, Doležal, Mazal), které vyšly v literárních časopisech.

CO VÁM DALA PAIDEIA?

Vzpomínky absolventů ročního programu židovských studií

Roční program židovských studií, který od roku 2000 pořádá Evropský institut pro židovská studia ve Stockholmu Paideia, absolvovala řada lidí z České republiky. V následující anketě odpovídají někteří z nich na otázku: „Co vám dala Paideia?“ (V závorce uvádíme rok, v němž ve Stockholmu studovali, absolventy řadíme podle této chronologie.) Rozhovor se současným ředitelem Paideie naleznete na str. 12–13.

PETR PAPOUŠEK

ekonom, předseda Federace židovských obcí v ČR (2003–2004)

Můžu upřímně říct, že Paideia mi změnila život. Ještě teď se živě vidím, jak v roce 2003 sedím v jednom pražském hotelu s Barbarou Spectre na pohovoru a rozhoduji se, jestli půjdu studovat do Stockholmu. Pochopil jsem, že pokud chcete něco změnit, musíte postupně, krok za krokem.

Když se dnes podívám, kde všude v České republice působí absolventi Paideie, ať už v židovském nebo nežidovském prostředí, vidím, jakým přínosem pro nás všechny tato škola je. Zlatým hřebem pro mě byli přednášející z jeruzalémského Shalom Hartman Institute a cesta do Izraele. Vzpomínám ale také na svého spolubydlícího Barnu, který mě naučil řadu užitečných maďarských slov, a uvařili jsme společně spoustu výborné rýže! Byl to skvělý rok se zajímavými lidmi. Učili jsme se praxí. A Barbara byla základním kamenem toho všeho. Diskutovala s námi a pomáhala nám posouvat věci kupředu.

TEREZA GAFNA VÁŇOVÁ

pedagožka, nová ředitelka Laudero- vých škol v Praze (2003–2004)

Pokud bych měla vyjmenovat čtyři lidi, kterým nejvíce vděčím za to, že dnes mohu v Praze žít bohatý a spokojený židovský život, byli by to určitě Václav Havel, Ronald S. Lauder, Karol Sidon a Barbara Spectre. Po vizionáři, který pomohl vrátit do naší země demokracii, a filantropovi a rabinovi, kteří v Praze založili židovskou školu, můj židovský život jasně nasměrovala zakladatelka Paideie, Barbara Spectre.

Mně osobně studia na Paideii otevřela mysl všem chutím judaismu, modernímu

židovskému životu, bohatství současného židovského myšlení, ale hlavně mi dala velkou víru v to, že Židé mají v Evropě a specificky v České republice svoje nezastupitelné místo a že stojí za to pracovat na tom, aby se mohla tato malá, ale svým významem rozhodně nezanedbatelná komunita dále rozvíjet. Paideia pro mě byla sice pouhým začátkem hlubšího židovského studia, ale právě tím důležitým vykopnutím, bez kterého bych nikdy nezískala lásku a rozhodnost ke studiu dalšímu. Za to jí nikdy nepřestanu být vděčná.

ŠTĚPÁN MENAŠE KLIMENT

rabín Židovské obce v Brně a spoluzakladatel mezinárodního festivalu Štetl Fest (2004–2005)

Rok pobytu na škole ve Stockholmu je zpětným pohledem skoro jako sen, který

Velká synagoga ve Stockholmu.

byl tak hezký, že se člověku ani nechce věřit, že se skutečně odehrál. Studium na Paideii mě zásadním způsobem posunulo v mém vnímání judaismu. Jedna z věcí, kterou jsem se musel naučit – nebo alespoň se o to pokusit –, bylo vyargumentovat svůj názor ve skupině lidí, která ho se mnou dost možná nesdílí. Současná polarizující se společnost a vyhraněnost nesmiřitelných názorů přínos této zkušenosti jen zesilují. Na rok jsem se ocitl v prostředí lidí, kteří se opravdově a za ohromné podpory skvělého týmu pedagogů a dalších lidí snažili něco poznat a něco se naučit. Osobní setkání se vzácnými lidmi z roku studia ve Stockholmu jsou nejkrásnějším výstupem, co jsem si z Paideie odnesl. A to doslova. Kromě spousty výbor-

ných kamarádů a důležitých kontaktů jsem totiž na Paideii potkal svou úžasnou ženu Kateřinu.

Do Švédska jsme se před rokem a půl vrátili s našimi třemi dětmi a ukázali jim, kde jsme se seznámili. Paideii vděčím za mnohé a doufám, že se nám naší práci s Katkou podaří realizovat alespoň něco z toho, oč se zakladatelé této školy snažili.

JAN FINGERLAND

novinář, publicista, rozhlasový komentátor Českého rozhlasu Plus, spisovatel, autor knihy *Hebrejky. Biblické matky, démonky, královny i milenky* a podcastu *Předvařená Bible*, nositel ceny Magnesia Litera za publicistiku a Ceny Daniela Anýže za rozhlasové zpravodajství (2005–2006)

Myslím, že jsem nebyl úplně typický student Paideie, dorazil jsem, mohl-li to tak říci, v Kristových letech. Už jsem byl poměrně zformovaný lidsky i intelektuálně a nečekal jsem zvrát v žádném ohledu. Přesto se dostavil, nejen proto, že jsem

pak mimo rodnou zem strávil několik let. Odjezd do Stockholmu tedy chápu jako jakýsi orientační bod ve svém životě – před Paideiou a po ní.

Zcela zásadní pro mě bylo setkání se sebevědomým a přitom tolerantním (asi to souvisí) judaismem a také orientací na texty a jejich bedlivé studium. Tyto zkušenosti mě pak nasměrovaly k dalším cí-

lům, vlastně ještě stále směřují. Zcela unikátní byla možnost setkat se s lidmi z velmi odlišných krajín, Portugalska a Číny, Ukrajiny a Ruska. Samozřejmě i Polska a Maďarska, mezi mé spolužáky patřila i německá muslimka a německá protestantka. Vše bylo namočeno ve skandinávském nálevu, který dal celému zážitku unikátní barvu a chuť.

LUKÁŠ PŘIBYL

diplomat, filmový režisér a producent, držitel ocenění Český lev za dokument *Zapomenuté transporty* (2007–2008)

Na co vzpomínám? Na skvělé profesory a vyučující. Zajímavou skladbu kurzů. Spolužáky, s řadou z nich jsem pořád

v kontaktu. Ale hlavně na ty, kteří doopravdy tvoří Paideiu. Fridu, jiddische mame s hurónským smíchem a velkým srdcem, která dokázala svým hlasem plyně přecházejícím z hebrejštiny do

Zimní zátíší v Solně.

švédštiny a z polštiny do jidiš naplnit každou místnost. Tichou a bezmezně laskavou Rose-Mari, kterou jsem ani jednou neviděl bez úsměvu. Erika, který uměl rychle a bezchybně zorganizovat prakticky cokoli a vyřešit jakoukoli situaci, aniž by se mu zdánlivě byť jen zvýšil tep. Na Nou, který dával nový rozměr rčení „leading from behind“. Pamatuji si ho většinou opírajícího se o futro dveří s rukama založenýma na hrudi, ale sledujícího každý detail a neustále přemýšlejícího, co by se dalo zlepšit, co dalšího vymyslet.

A pak samozřejmě na Barbaru Spectre. Od té jsme se, myslím, učili všichni, nejen my studenti, ale i výše jmenovaní. Ženu, která nám všem názorně ukazovala, že kde je vůle, tam je cesta. Že praktický přístup lze kombinovat s vysoce filozofickými koncepty a pragmatická řešení nemusí být v rozporu s vírou ve vyšší dobro. Že z myšlenky lze postavit impérium a vzdělání a vzdělávání patří mezi nejvyšší hodnoty. A že opravdu lze dělat svět lepším a člověk se o to musí snažit.

DAVID KRAUS badatel (2010–2011)

Paideia je podle mě taková sekulární, akademická, vyhraněně liberální ješiva. Můj roční program byl extrémně intenzivní a byla to taková „nalejvárna“. Trochu pro mě byl šok, že v mém ročníku byli židovští studenti v citelné menšině. Nic proti tomu, ale měl jsem asi jiná očekávání. Pracovalo se hodně s nežidovskou identitou, ve smyslu, jak pochopit tu židovskou, na můj

vkus až moc. Navíc můj ročník měl dost smůlu v tom, že jsme bydleli všichni společně na církevní koleji 60 minut od Stockholmu. To bylo vzhledem k podnebí přes zimu velmi náročné a vlastně nic ze Švédska, ale ani z města samotného jsem neviděl.

Studium bylo skvělé. Hodně jsme studovali Talmud a týdenní oddíly Tóry a pomohlo mi to pochopit některé věci třeba z hlediska rabínského judaismu a halachy. A našel jsem taky několik spřízněných duší, což byli v zásadě Židé z Německa a Polska, se kterými jsme do dnes v kontaktu. Přál bych si, aby Paideia byla do budoucna miň hyperkorektní a víc „hajmiš“.

EVA ŠRUT absolventka novinářských a mediálních studií, ředitelka pro mezinárodní programy Moische House (2013–2014)

Na Paideia One Year Program of Jewish Studies jsem byla v roce 2013/2014 hned po vysoké škole, bylo to skvělé načasování a jedna z nejlepších (nejen) studijních zkušeností. Tou dobou jsem byla poměrně aktivní v České unii židovské mládeže, dělala jsem hlavní vedoucí tuzemskému letnímu táboru Machanejnu a organizovala českou skupinu v mezinárodním letním táboře Szarvas v Maďarsku.

Díky Paideii jsem získala vědomosti, které mi umožnily vytvářet programy židovských volnočasových aktivit pro děti a mládež na mnohem lepší úrovni než doposud. Chvilí nato, co jsem se vrátila do Prahy, jsem byla součástí otevření Moische House Prague a zároveň jsem začala pracovat na plný úvazek pro Federaci židovských obcí v ČR na programech pro děti a mládež. Taková pozice tady předtím nebyla a myslím, že je pro kontinuitu židovské komunity u nás zásadní. Zároveň si

troufám říct, že Paideia hrála velkou roli na odhodlání tu něco takového vytvořit. Kontakty a znalosti nabyté ve Stockholmu mě provázejí dodnes, určitě bych bez této zkušenosti nedělala profesně to, co dělám, a za to jsem stále velmi vděčná.

PAVLÍNA ŠULCOVÁ kulturní producentka, fotografka, spoluautorka komiksů *Už tam budem, Mojžíši? a Tak jsme tady, Mojžíši!!!* nebo *kuchařky Nebojte se gefilte fiš* (2023–2024)

Na Paideii jsem absolvovala několik programů. Na ten první, Paradigma, jsem byla pozvaná na základě knížek a projektů, které jsem vytvořila pro JCC Prague během pandemie. Následoval program Incubator, který se soustřeďuje na projektový management a jeho cílem je rozvíjet nápady pro posílení současné židovské identity.

Nakonec jsem překonala ostych, že bych šla ve středním věku zpět do školy, a přihlásila jsem se na roční program. Zpětně jsem ráda, že jsem se mohla zavřít v židovské bublině a soustředit se na studium Talmudu, Tóry a dalších relevantních předmětů se skvělými profesory z celého světa. Můj rok byl dost specifický v důsledku událostí 7. října. Kromě doplnění mezer ve vzdělání a zlepšení židovské gramotnosti mi studium dalo pohled v širších souvislostech, větší pocit souná-

Pochod proti antisemitismu ve Stockholmu, prosinec 2023.

ležitosti a odolnosti. To nejen ve smyslu židovské identity v době narůstajícího antisemitismu, ale i ve snaze o porozumění generačním rozdílům mezi některými spolužáky. Zajímavou zkušeností pro mě byla i samotná švédská komunita. Podílela jsem se na organizaci Limmud Stockholm a díky rabince Ute Steyer jsem začala chodit pravidelně do synagogy.

TEXT A FOTO P. ŠULCOVÁ

1947

Kniha o takom (ne)obyčajnom roku

Nedávno som si s oneskorením, ktoré však vôbec neznižuje jej aktuálnosť, prečítal knihu Elisabeth Asbrink *1947*. Príčinou spomenutého meškania bolo, že dovtedy ma tento letopočet veľmi neoslivil. Vnímam som ho (s vedomím toho, čo nasledovalo v blízkej budúcnosti) ako nezaujímavý a málo dôležitý prechod ku „skutočným dejinám“. Veď „to hlavné“, nástup komunistov v Československu či vznik Izraela, prišlo až o rok neskôr...

KNIHA

Pôsobilo tiež, že podľa názvu som poveddome očakával niečo podobné knihe Floriana Illiesa *1913. Leto jedného storočia*, v ktorej sa autor zamerával najmä na kultúrne dianie tesne pred vypuknutím Veľkej vojny. Napokon zavážilo, že Elisabeth Asbrink (1965) som už poznal vďaka jej knihe *A vo Viedenskom lese stále stoja stromy*. Priblížila v nej príbeh židovského chlapca, ktorý sa v poslednej chvíli dostal z Viedne do Švédska, kde spoznal aj odvrátenú pronacistickú tvár krajiny, ktorá sa stala jeho domovom.

Rok 1947 autorka rozdelila na 12 mesiacov a množstvo kratších podkapitol. Orientáciu v zložitom labyrinte textu uľahčuje, že sú pomenované podľa mesta, v ktorom sa dané udalosti odohrali. Vďaka tomu je na prvý pohľad zrejmé, že sa už nezamerala len na Švédsko, ale všimla si širší geografický priestor. Pred čitateľom sa v časopriestore striedajú zdanlivo banálne či odťažité záležitosti (prepúšťanie vodičiek mestskej dopravy v Londýne, prvá samostatná módna kolekcia Christiana Diora) a udalosti, ktoré „otriasli svetom“ (norimberský proces, príbeh lode Exodus, rozdelenie Indie, boj o Palestínu...).

Priblížila aj príbehy jednotlivcov: zúfalé (a úspešné) úsilie George Orwella dokončiť slávny román *1984*, aktivity zakladateľa Moslimského bratstva Hasana al-Banná, ktorý „by najradšej zvrhol čas tak, aby nahrával islamu“, márne pokusy mladého amerického právnika Raphaela Lemkina o používanie pojmu

genocída v súvislosti s holokaustom: „Lemkin počúval rádiové vysielanie norimberského súdu. Kým nebol prečítaný celý rozsudok, ostávala nádej. Ale ani zmienka o genocíde, nič.“ Niektoré osoby či udalosti sa objavujú ojedinele, iné opakovane, ďalšie (takmer) každý mesiac. Kombinácia chronologického prístupu s konkrétnymi individuálnymi a kolektívnymi príbehmi vytvára atmosféru „pohybu“. Čitateľom to umožňuje sledovať panoptikum dobových udalostí a osobností v ich vývoji.

Prekvapujúce (aspoň pre mňa) množstvo dôležitých udalostí, ktoré rok 1947 (a autorka) ponúkajú, ma nútilo urobiť prísnu selekciu. Musel som vynechať fascinujúci proces rozdelenia Indie, vášnivý vzťah Simone de Beauvoir a Nelsona Algrena, počiatky idey zjednotenej Európy a ďalšie javy. Napokon som zvolil témy, ktoré sa javia z hľadiska čitateľov tohto časopisu ako najaktuálnejšie. Verím ale, že aj náznaky toho, čo ešte Elisabeth Asbrink na stránkach svojej knihy ponúka, prispievajú k záujmu o jej prečítanie.

MALMÖ

Autorka venovala pozornosť úsiliu o znovuoživenie nacistickej ideológie a formy pomoci jeho nedávnym protagonistom. Pôsobí tu určite skutočnosť, že do „procesu zmŕtvychvstania“ sa aktívne zapojili jej spoluobčania. Centrom týchto aktivít bolo švédske Malmö, pretože práve v ňom sa usídlil protagonista tejto iniciatívy. Úsilie predvojnového nacistického aktivistu Pera Engdahla spočiatku brzdilo, že „švédska tajná služba ho považuje za nacistu a zadrží mu pas, lebo počas vojny navštívil Vidkuna Quislinga v Nórsku a stretol sa s najvyššími predstaviteľmi wehrmachtu vo Fínsku. Viackrát sa pokúsi získať doklad späť, no chvíľu potrvá, kým mu ho vrátia, a tak pozve spriaznené duše do švédskeho Malmö.“ Podarilo sa mu však všetky prekážky odstrániť a dokázal zapojiť do svojich plánov okrem krajanov aj rovnako zmýšľajúcich ľudí

z Dánska, pobaltských krajín, ale hlavne z Nemecka. Spomedzi nich spomeniem Johanna von Leers (ešte nedávno bol pravou rukou nacistického ministra propagandy Josepha Goebbelsa) alebo bývalého dôstojníka SS Ludwiga Lienharda, „ktorý mal už v roku 1944 prsty v transportovaní vysokovzdelených nacistov cez Švédsko do Argentíny“. Práve do tejto latinskoamerickej krajiny sa postupne presúvalo stále viac ľudí a aktivít. K vrcholom ich činnosti patrilo vydávanie mesačníka *Der Weg*, ktorý „spája nacistov v Latinskej Amerike a v Európe“. Jeho význam ilustruje, že ho dostávalo minimálne 16 000 Nemcov a 2500 predplatiteľov v Južnej Afrike. Peru Engdahlovi to však nestačilo a pokračoval v aktivite: „Má sen a najbližších dvadsať rokov ním žije. Sen rastie, sieť rastie a jeho povest' rastie...“

PALESTÍNA

Zložitý vývoj spojený s osudom územia Palestíny prezentuje Asbrink v troch líniách. Prvú predstavuje činnosť komisie OSN, ktorá má pripraviť návrh riešenia. Tvorili ju zástupcovia Indie, Íránu, Uruguaja, Guatemaly, Peru, Juhoslavia, Československa, Austrálie, Kanady, Švédska a Holandska a spolu s nimi Ralph Bunche z USA, ktorý v komisii zastupoval OSN. Nádej na efektívny výsledok však rýchlo zmrazil fakt, že 5. júna 1947 Liga arabských štátov rozhodla, „že nebudú spolupracovať s OSN na riešení tohto problému“. Komisia napriek tomu pokračovala vo svojej náročnej práci: „Federácia? Rozdelenie? Hranice? Autonómia? Poručníctvo? Aj v tento deň, 16. augusta, sa rozidú s tým, že nemajú riešenie.“ Paralelne s ich úsilím 300 členov Moslimského bratstva absolvovalo vojenský tréning a Hasan al-Banná deklaroval nevyhnutnosť džihádu. Jeho zámery podporil aj „veľký jeruzalemský mufti, politický vodca palestínskych Arabov“ Hadždž Amín al-Husajní. Autorka však nevynechala ani aktivity židovskej strany tohto „večného“ sporu.

S odstupom času poznáme nielen príbeh, ale tiež následky udalostí, ktoré sa odohrali v roku 1947. Určite však nezaškodí vrátiť sa späť k tejto zvláštnej dobe.

PETER SALNER

Elisabeth Asbrink: *1947*. Vydavateľstvo Absynt 2018. Cena 14,99 EUR.

RODINNÝ POKLAD

Německo-francouzský film o cestě tam a zase zpátky

Australská spisovatelka Lili Brett napsala a roce 1999 vydala román *Too Many Men*, který autorku proslavil nejen v anglofonním světě. Jedná se o příběh otce a dcery, kteří se vydávají na konci 90. let do Polska, aby se tam setkali s minulostí a osudem židovské rodiny Rothwaxových, ke které patří. Německá režisérka Julia von Heinz natočila v letošním roce na motivy románu *Too Many Men* snímek *Rodinný poklad*, který se od 1. srpna promítá v českých kinech.

Film se pochopitelně soustřeďuje na hlavní linii vyprávění, kterou je holocaust a vztah mezi odpovělým otcem a nedávno rozvedenou dcerou. Ale úplně jistí si tímto pořadím být nemůžeme. Možná, že je to naopak. V prvním plánu je vztah a téma tragické minulosti, o které se dcera chce dozvědět co nejvíce, vytváří tomuto vztahu perspektivu, umožňující jeho prohloubení i artikulaci. V této dvojznačnosti témat (i povahových rysů obou protagonistů) je zřejmě ukryto tajemství, které filmu propůjčuje zajímavost a věrohodnost i tam, kde se, ryze formálně vzato, jedná o schémata, s nimiž se divák setkává v řadě dalších snímků věnovaných holocaustu.

OTEC A DCERA

Edek, narozený v Lodži, přežil na rozdíl od celé rodiny a mnoha příbuzných

Edek a Ruth v Osvětími.

Osvětím a po válce se vystěhoval do New Yorku. V roce 1991, krátce po pádu železné opony, se po téměř padesáti letech poprvé vrací do Polska. Sám si od cesty nic neslibuje a účastní se jí hlavně proto, aby dohlédl na svoji dceru, úspěšnou novinářku, která chce poznat svět, z něhož otec, a tedy

i ona pochází, a případně ji chránit. Ale když už je tady, nezapře svoji životu přítakávající letoru a mezi Poláky, kteří ve filmu jako by se vynořovali z přízračné krajiny, se přátelsky a dobře baví. Svět, který ho vyvrhl a který před lety opustil, už dávno

Edek trvá na cestování taxikem.

není jeho světem. „Jsme,“ vysvětluje své dceři Ruth, „Newyorčané, tam máme domov a rodinu.“

Ruth si od cesty, kterou ostatně vymyslela a naplánovala ona, naopak slibuje hodně. Očekává, že se prostřednictvím pobytu v místech, kde vyrostli její rodiče a kde žili a vesměs zahynuli její předkové, dozví něco podstatného o sobě samé. Něco, co jí změní život a umožní jí ve čtyřiceti letech začít znovu nebo alespoň zjistit, odkud pramení její osamělost a nespojenost.

V průběhu filmu, odehrávajícího se mezi Varšavou, Lodží, Krakovem a Osvětími, dokážou občas oba protagonisté vlivem okolností vidět skutečnost, s níž jsou konfrontováni, perspektivou toho druhého. Výsledkem pak většinou není změna názoru, ale jakési přiblížení se vzájemnému porozumění. Jako by náklonost, kterou k sobě cítí, díky tomu vystupovala ze stínu konvence a měnila se ve skutečný a živý vztah.

DĚJIŠTĚ POLSKO

Prostředí, v němž se film odehrává, Polsko na počátku 90. let minulého století, je přítomné jako jakási krajina po bitvě a po potopě zároveň, jako svět, který je vším jiným než místem, kam se jezdí na výlety. Prokletí, které mu přinesli němečtí nacisté vybudováním nejstrašnějších vyvražďova-

cích táborů, jako by se nad ním stále vznášelo a působilo. Nakolik je to vůči zemi a Polákům spravedlivé, se dá jistě diskutovat, ale námětem filmu *Rodinný poklad* to není. Polsko slouží v tomto případě jako pozadí, na kterém se, především prostřednictvím Edeka, ukazuje, že chuť žít nedokáže trvale potlačit ani zkušenost, kterou si z Březinky odnesl. A že tato vůle k životu je, prostřednictvím opravdového vztahu, přenosná i na další generace.

To všechno se podařilo do filmu dostat díky režii, jež jen málokdy sklouzne do aranžovaných scén a nechává ve své úspornosti hlavní prostor hercům. S nimi, zejména se Stephenem Fryem, mimořádným anglickým hercem v roli Edeka, a s americkou herečkou, režisérkou a producentkou Lenou Dunham, která představuje jeho dceru Ruth, stojí a padá vyznění celého filmu. Díky nim uvěříme, že se něco takového skutečně může stát, a současně připustíme, že některá slabší místa ve výstavbě snímku lze přehlédnout. Možná i trochu proti své vůli se divák po zhlédnutí *Rodinného pokladu* od Julie von Heinz sám diví, jak často se ke scénám a formulacím z filmu vrací a jak mu utkvěly v paměti.

Ale to je právě to, o co tu jde. Je to film o světě, v jakém by se přes všechny hrůzy minulosti mohlo dát

Čekání na vlak do Osvětími.

žít. O světě, ze kterého se stále ještě nepodařilo definitivně odstranit šarm a naději, že ještě příběhy smějí mít to, čemu se říká dobrý konec.

(*jd, foto filmové záběry*)

Rodinný poklad: Německo, Francie, 2024, 112 min. Režie: Julia von Heinz, hrají: Lena Dunham, Stephen Fry, Wernantý Nosul, Zbigniew Zamachowski, Robert Besta a další. V českých kinech od 1. srpna 2024.

Karol Sidon

ČERNÍ A BÍLÍ

Nakladatelství Akropolis připravuje k vydání publicistické texty Karola Sidona z 60. let, doplněné o autorův scénář k filmu Vtáčkovia, siroty a blázni, který natočil Juraj Jakubisko v roce 1969 a jenž potom na své uvedení čekal dvacet let v trezoru. Čtenáři, jejichž rozhodující většina zná dnes 60. léta už jen zprostředkovaně, budou moci prostřednictvím autentických textů nahlédnout, v jaké atmosféře a názorových proudech se tehdy usilování o větší míru svobody občanské i literární odehrávalo. A jak naše ukázka dokládá, ledacos se dozvědět i o hodnotách, pro které se tehdy spisovatelé a novináři pražského jara angažovali a které ani dnes nejsou tak docela samozřejmé.

* * *

Nad zaprášenou hornickou vesnicí s ječící pilou a projíždějícími vlaky, nad potahem kouře, který se válí nad vesnicí, zvedá se holý vrch s cikánskou osadou. V plném poledním slunci zmodrá kamen i tráva, a světlá hlína i chatrče jako by zmizely; sotva však se slunce zatmí, sotva na kopec lehne stín mraku, vystoupí z příkrého svahu ostré hrany špičatých střech těch černých stavení stlučených z šedých prken a tráva ztemní; ticho, a nic se nepohne. Kamenitá cesta vedoucí k osadě je pojednou zavalena balvany a končí...

Prošel jsem již hodně osad. Všude jsem nacházel Cikány smutné nebo šílené smutkem. I když se na mne někde sáпали se sekýrou nebo kuchyňským nožem, byla to zoufalá trýzeň, která jim dodávala odvahy. A vždycky se našlo dost těch smířených, aby se mi nic nestalo. Tehdy jsem ale přišel mezi správné Cikány a jejich vztek a jejich smutek byly hrdé.

Tak: chtěl jsem k nim jít. Tak: ale proč jsem k nim šel? Tak: já nevím. Vzal jsem si s sebou chlapce stejně temné tváře, jako mají oni, aby mi dělal tlumočníka a aby mne kvůli němu přijali přátelsky. Bylo ticho, nic se nepohnulo. A sotva se z kamení opět vynořila cesta a sotva jsme tou cestou zabočili k osadě, stáli proti nám. Srocení v hrdosti a nesmiřitelném vzteku.

Gejza se zarazil a chytil mne za rukáv. „Ne... ne,“ blekotal, „oni jsou šílení, oni jsou zlí Cikáni, pojďme pryč...“ Už na nás začali hystericky křičet. Gejza jim stejně hystericky odpovídal. A z jejich středu proti mně vystoupil černý muž, Cikán, jakého jsem ještě neviděl. Do půl těla nahý, kůže se mu leskla a bělmo měl červené. Popadl mne za loket a začal se mnou. Rozložitá hrud' se mu chvěla a já měl prdelku sevřenou. Gejza mu začal cosi vykládat, ale nepořídil. Muž se k němu obracel s opovržením, zatímco ke mně jenom s nenávisí.

„Jdi! Pryč!“ říkal ten Cikán a drtil mi pravici loket. „Jdi!“ opakoval zalykaje se hněvem. Rád bych byl odešel, rád bych se otočil a šel pryč, jenže utíkat se nevyplácí. Za černým mužem stála celá osada a jako smečka vlků čekala, až uvidí má záda. Ne, utíkat se nevyplácí. A proto jsem musil mluvit.

Zavalit je slovy. Ukecat až k smíření. Slovy si prostřílet cestu k důstojnému odchodu. A tak jsem dvě dlouhé hodiny vykládal o lásce k bližnímu, o tom, že mám právo k nim přijít, a oni že jsou povinni přijmout moji nabízenou ruku, zatímco onen obr mne stále tiskl a upřeně mi hleděl krví podlitýma očima do bílé prolhané falešné tváře.

Nakonec to skončilo dobře. Ukázali jsme jim záda a křečovitě rázným a pomalým krokem jsme se vzdalovali. Neotáčeli jsme se a našlapovali do tmy a smekali se po balvanech, hledající světlou cestu v setmělé stráni. Nikdo za námi neběžel, nikdo pro nás neházel kamením, bylo to dobré.

Potom však, po dlouhém mlčení, jsme se obrátili, poněvadž jsme z osady uslyšeli zpěv. Ve tmě hořely žluté ohně a Cikáni pili zředěný líh a do noci zpívali o svém vítězství a o své hrdosti.

Tehdy mi Gejza, nešťastný a bůhvíproč se stydící za svůj rod, vyprávěl o jednom kapitánovi, který chodil do osady za Cikánkou, překrásnou dívkou, a její příbuzní ho zabili, zašili do koňské kůže a zahrabali do země; vyprávěl, jak policii trvalo dlouhých šest měsíců, než našla shnilou mrtvolu kapitána, a jak se pomstila armáda za potupnou smrt svého důstojníka: přijeli prý s tanky a srov-

nali celou osadu se zemí. Pro jednu bílou shnilou mrtvolu ztratilo několik desítek rodin své domovy!

Gejza se odmlčel a oči se mu propadly. Šli jsme dál a cesta se již svažovala k vesnici. Pohlédl jsem na něj. Černá tvář se mu leskla slzami. „Kurva!“ vykřikl najednou a zvedl ruce. „Kurva!“ opakoval ještě jednou a ruce zase bezmocně svěsil.

„To není možné,“ řekl jsem.

Mělo se to stát někdy v šestapadesátém roce. Nevěděl ale kde. Pak přešlo léto a podzim a zima a já šel asi třicet kilometrů do Prahy přes zelené kopce. Předemnou po cestě se kolébali dva Cikáni. Pojednou se zastavili. „Co se nás bojíš?“ Abych jim dokázal, že se nebojím ani neštítím, abych sám sobě dokázal, jaký jsem přítel Cikánů, skončil jsem s nimi v místní hospodě. A tam jsem slyšel Gejzovo vyprávění trochu jinak.

Kdo byl zašit do kůže, to nebyl kapitán, ale Cikán, vajda, který donášel na policii. Byl svými lidmi odsouzen k smrti a zašití do kůže chciplého koně, což je ještě větší trest než sama smrt. Když policie objevila jeho mrtvolu, chtěla zatýkat, ale osada se vzbouřila. Jeden z Cikánů byl za války partyzánem a schovával si na půdě kulomet. Z půdy postřílel několik četníků. A potom zasáhly tanky...

„Někdy v šestapadesátém...“

„Kde?“

„Tam někde,“ ukázal starší k východu.

Nato ten mladší přišel s tím, že vůbec nešlo o vajdu zašitého do koňské kůže, ale noční hlídač prý chytil nějakého černého chlapce na poli a ubil ho k smrti... a druhého dne pak otec toho chlapce zabil nočního hlídače. A přijela armáda s tanky – pokračování je stejné jako dřív...

Uvědomil jsem si prvně, že na Gejzově a jejich vyprávění, na těch neuvěřitelných pověstech může být něco pravdy. Je to šílené, ale proč by se šílenosti měly vyhýbat zrovna nám? A sebral jsem se a jel na východ.

Cikáni, s nimiž jsem mluvil, potvrzovali všechno: a přidávali ještě. Jen žádný nevěděl, kde se to, co vyprávěli, stalo. Bílí pak ovšem nevěděli vůbec nic. Kroutili hlavami, nechtěli nic vědět. A tak jsem putoval krajem a slyšel další a další příběhy o nožích a břitvách a tancích, až jsem se dostal k maďarským hranicím a dospěl k příběhu jedné cikánské osady, z něhož vzešlo tolik pověstí.

Za vesnicí Věč stála ještě v šestapadesátém roce cikánská osada a z kukuřičného pole se ztrácely ty nejkrásnější klasy. Jedné tiché měsíčné noci se v namodralém listí skryl předseda a ozbrojen železnou tyčí čekal na zloděje. Pak uslyšel, jak praskají klasy, a vyčkal, až zapraskají blízko něj. Nato se vztyčil a vrhl se na pětadvacetiletého černého zloděje. Popadl ho za kudrnaté vlasy a bil holí do krve. Cikán bědoval bezmocně do jasné noci a lezl v polámané kukuřici. Nato se nad ním rozevřelo nebe a on omdlel, zaryl se tváří do mokré půdy. Z blízkého potoka kuňkaly žáby a jinak bylo ticho. Ozvalo se zapraskání klasů: to předseda opouštěl to místo... Noc shlížela ve svém velebném klidu a stříbrné hroty kukuřičných listů se houpaly a šelestivě na sebe narážely.

Cikán se probral až k ránu a doplazil se do osady. S pláčem mu omyli rány a sběhli se k němu a zoufale naříkající slibovali pomstu. Děti a ženy ječely a chytaly se za štrapaté hlavy. Muži se však ozbrojili, zasunuli nože hluboko do kalhot, a když slunce začalo hřát, vypravili se do hospody.

Po nějaké době mlčenlivého pití tam došlo k boji. Strhla se zlá bitka, při níž tekla krev, a vítězství dlouho nebylo ani na straně bílých, ani na straně černých. Tu se však objevila policie a bylo po boji. Černí prohráli. Z bílých nebyl zavřen nikdo, oni všichni. Nikdo nebyl zabit.

Cikánky se dočkaly svých mužů až za tři roky, když jim vypršel trest, ale ještě toho památného dne se dočkaly odvety od vesničanů, odvety za opovržlivost, s níž se ti jejich černí chlapi postavili proti bílým. Nejdřív viděly dav s vidlemi a kosami: tehdy pochopily a sebraly své děti a utíkaly na návrší, kde se zastavily, připraveny utíkat dál. Ale vesničanům nešlo již o krev. Za davem pomalu jel buldozer...

Polili naftou cikánské baráčky, a za chvíli pak Cikánky lomily rukama nad svými hořícími domovy, nad svým hořícím majetkem. Shořelo, co mohlo shořet, rozjel se znovu buldozer. A tak byla

tato osada srovnána se zemí. Ne, tanků nebylo třeba.

Postačila rozhodnost vesničanů.

Až do noci doutnalo to místo a za tmy Cikánky s dětmi procházely ruinami. Sbíraly, co zbylo, a loučily se s tím místem a přemýšlely, co dělat.

Většina odešla víc na sever, některé odešly s dětmi do města, několik žen se však usídlilo asi o kilometr dál u vesnice Somotor. Vyhrabaly do stráně zemljanky, přikryly je proutím a čekaly na své muže.

Od té doby uběhlo víc než deset let. Muži se vrátili a vedle zemljank vyrostlo několik bílých baráčků. Uběhlo víc než deset let a oni jsou vesele smutní, krmí si vepře a kradou bílým ryby

Eva Davidová: Romská osada v Michalovicích, 1961.

z Bodrogu. Občas pracují a občas nepracují. Myslil jsem, že budou naříkat, až jim připomenu Věč, ale nenařikali. Mávli rukou. Co je pryč, je pryč. Vědí nejlépe, že naříkat je marné...

Mluvil jsem s bratrem toho tehdy zmláceného a pak zavřeného zloděje. Je to mímý, ironicky se stále usmívající chlapík, pomalý v pohybech a moudrý jako stařec. Také se tehdy ovšem dostal na Pankrác a vzpomíná na ta léta asi tak, jako se vzpomíná na vojnu. „Prima to bylo,“ povídá.

„Měli jste tu vesnici žalovat, celou!“ řekl jsem.

„Žalovali...“ A pokrčil rameny. „Kurvy to všechno...“

„Žádnou náhradu jste nedostali?“

„Níííí,“ protáhl s úsměvem a pohlédl na mne jako na děcko, které si myslí, že ho snad rodiče po výprasku odprosí.

Vrtěl hlavou a mhouřil oči, usměvavě mi pokládal štíhlou dlaň na rameno... a konejšil mne: „To nic, to nic...“

Seděli jsme v trávě pod stromem, kouřili jsme a mlčeli. Jeho švagr seděl kousek od nás na prahu svého baráčku a kuchal nakradené malé sumce z Bodrogu. A cestou pod námi jel vůz naložený senem. Děti mávaly na vozku a vozka jim blahosklonně kynul. „Pitomec,“ pravil Osvicený, „pár korun dají... a pracuje a pracuje. Pitomec...“

Před odchodem jsem se ještě chtěl podívat do jedné ze zemljank, v nichž od

toho šestapadesátého žijí asi tři rodiny. Ale sotva jsem se přiblížil, vyřítit se na mne starý Cikán a jen tak tak, že mě nechytíl. „Krok a zabiju!“ křičel pak. „Krok a zabiju!“ Žena vyběhla za ním a přinesla mu kuchyňský nůž. Moudrý hubeňour mne táhl od něho pryč. „To nic, to nic,“ povídal s tím svým ironickým úsměvem, „nééch, nééch ho, je šílený, fakt, je to blázen!“ Ukázal si na čelo. „Ve Věci měl krásný dům, největší dům ze všech!“

A tu jsem pochopil, že vůbec nezapomněli.

Že jenom vědí, co říkal jeden král: slovo o marnosti.

Příštího dne jsem byl v Praze a oni zůstali tam.

Proto k nim chodím, že z nich mám strach. Proto, že nemůžu pomoci.

Proto, abych si tam, kde věci jsou s tak oslepující zřejmostí obestřeny aureolou tajemství, marnosti, uvědomil, že tajemství a marnost jsou všudypřítomné.

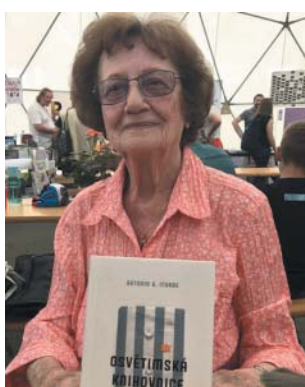
Já nejsem černý a oni nejsou bílí: kam až tedy může sahat porozumění? Nevím čím to, ale rád hledám příběhy, které nemohou mít dobrý konec, nemají ho vůbec, anebo ho mají a špatný. Lákají mne příběhy, nad nimiž možno jenom zoufale krčit rameny. A proto tady a zrovna dneska vykládám příběhy o Cikánech.

(Literární listy, 25. 7. 1968, roč. 1, č. 22.)

DITA KRAUSOVÁ 95

Až do sto dvaceti!

Dne 12. července se v plné duševní síle dožila požehnaných 95 let paní Dita Krausová. Narodila se jako Edith Polachová v intelektuální pražské židovské rodině, její děd působil jako poslanec v parlamentu. Spokojené dětství skončilo s válkou a protizidovskými zákony. Ditu i s rodiči deportovali do Terezína a posléze do Osvětimi, do tzv. rodinného tábora. V Osvětimi pracovala jako knihovnice či, jak sama ve starším rozhovoru říká (*Rech* 3/2014), strážkyně asi dvanácti českých a německých knížek (včetně Čapkových povídek) v dětském bloku zřízeném Fredym Hirschem. Otec zemřel

D. K. s knihou, kterou inspirovala.

v Osvětimi, ji s matkou v červnu 1944 poslali do Hamburku. V hamburských táborech pracovala na odklizení trosky a výkopových pracích. V březnu 1945 byly deportovány do Bergen-Belsenu, kde se v dubnu 1945 dočkaly osvobození, maminka však v červnu zemřela. Holokaust tedy přežila z rodiny jen Dita a její babička Kathy, která jí v osamění a zármutku byla velkou oporou (vzpomíná na ni v letošní *Židovské ročence*).

Brzy po osvobození se seznámila se svým budoucím manželem, spisovatelem Otou B. Krausem (jenž také prošel peklem holokaustu a hned roku 1946 o tom napsal knihu *Země bez Boha*) a společně s malým synkem pak po komunistickém puči, kdy Otovi znárodnili rodinnou továrnu, odjeli do Izraele. Začínali od píky stejně jako židovský stát, spali v provizorních přístřešcích, učili se manuálně pracovat, Dita pracovala v kibucu v kuchyni a spravovala boty, snášeli všechnu nepohodu s vírou v lepší budoucnost pro sebe a své děti. Po sedmi letech z kibucu odešli a přestěhovali se do dětské vesnice Hadassim, kde oba působili 29 let jako učitelé angličtiny (Dita předtím stihla vystudovat pedagogiku a angličtinu). Když šli do důchodu, odstěhovali se do Netanje.

Od manželovy smrti v roce 2000 se Dita Krausová stále častěji vrací do Prahy, která je jejím staronovým domovem a kde se mohla setkávat s „holkama z heimu“, z nichž žel zbývají (spolu

s malířkou Helgou Hoškovou) už jen dvě. Připravovala k vydání edice a reedice Otových knih, začala sama publikovat: vydala autobiografii *Odložený život* a knihu *Život s Otou*. Její životní příběh inspiroval knihu Antonia Iturbeho *Osvětimská knihovnice*.

Dita Krausová udivuje své blízké a přátele stálou vitalitou, chutí pouštět se do nových podniků, cestovat, hovořit s lidmi. Sama říká, že jí největší radost v současnosti přináší setkání s přáteli, nejen s těmi dávnějšími, ale s novými, s mladými lidmi. K současnému životu v Izraeli říká: „Nedokážu tam teď žít, bojím se, bojím se ptát svých známých, abych se nedozvěděla, že padl některý z jejich vnuků. Je to hrozné, tolik jsme

s Otou věřili v Izrael, že budujeme židovský stát, kde budou naše děti žít a nepoznají antisemitismus, že to takhle dopadne, bychom si nepomysleli. Bojím se, že to může být konec.“ Vzpomíná na étos generace, která se podílela na vzniku a budování státu, její nadšení a skromnost, a velice kriticky se vyjadřuje k současnému premiérovi a vlivu ultrapravicových ministrů jeho vlády.

Na otázku, zda jí nečiní potíž mluvit o minulosti, odpovídá: „Vnímám to jako povinnost a nikdy si za besedy a povídání o holokaustu neberu honorář, když mi nějaký dají, posílám ho do Bejt Terezín.“ Besedy vedla v Izraeli, v Česku, ale také v Německu, v Anglii či Francii. Ráda vzpomíná na život v Roš Pina, vesnici na severu Izraele, kde si s manželem koupili starý domek a v krásné přírodě trávili s dětmi prázdniny, na tamní obyvatele, podivný a ezoteriky, jimž Ota věnoval sbírku *Obchodník se sny a jiné galilejské povídky*. „Ještě bych se někdy ráda podívala ke Kineretu a do Roš Piny, ale teď je tam pusto, pole i domy jsou spálené, lidi evakuovali, nesmějí se tam vracet, je to nebezpečné.“ Prahu považuje stále za svůj domov, stejně jako Izrael. „Stačí mi jen jezdit tramvají a pozorovat tu krásu...“

Z celého srdce Ditě přejeme hodně zdraví a síly a spoustu dalších zajímavých setkání s milými lidmi. V jejím případě není přání *Ad mea veesrimšana!* rozhodně pouhou formalitou...

red.

ZEMŘELA DR. RUTH

Ruth Westheimerová (1928–2024)

Dne 12. července zemřela ve věku 96 let v New Yorku významná a slavná americká psycholožka a sexuální terapeutka Ruth Westheimerová, širší veřejnosti známá jako Dr. Ruth. Narodila se roku 1928 ve Frankfurtu nad Mohanem, když jí bylo deset, nacisté zatklí jejího otce, matce se jí poté podařilo poslat ze země do bezpečí, do jednoho sirotčince ve Švýcarsku. Rodiče už nikdy nespatriila.

Po válce se vypravila do Palestiny, vstoupila do Hagany, naučila se střílet (představovala si, že cílí na Hitlera), ale při jednom bombardování během války za nezávislost byla zraněná do nohou. Roku 1950 se se svým prvním manželem odstěhovala do Paříže, kde vystudovala psychologii na Sorbonně. Následoval odjezd do USA (a druhé manželství), se třetím partnerem již zůstala do jeho smrti. Přednášela, působila na řadě univerzit (Lehman College v Bronxu, pedagogické fakultě Kolumbijské univerzity a na Yaleově univerzitě).

Dr. Ruth v roce 2020.

byla výsledkem práce na klinice plánovaného rodičovství v Harlemu, vypracovala v roce 1970. Proslavila se však na počátku 80. let, kdy se objevila v místním rozhlasovém programu nazvaném *Sexually Speaking*. Poté měla vlastní televizní pořad *Show doktorky Ruth*, který v době největší slávy sledovalo na dva miliony diváků. Posлуhači a diváci jí posílali své dotazy a ona jim odpovídala: drobná žena, která se nikdy nezbavila výrazného přízvuku, dokázala mluvit o intimním životě otevřeně, věcně a s humorem. Prolomila mnohá tabu, když hovořila o záležitostech, které se na veřejnosti do té doby neprobíraly (antikoncepce či potraty). „Dostávala jsem tisíce dopisů, stanice mi poskytlá dvě hodiny, každou neděli od deseti večer do půlnoci, vysílala jsem takhle deset let,“ vzpomínala.

Vystupovala v mnoha talk show a vydala přes 40 knih, mj. bestsellery s názvem *Sex pro zanedbávané, Encyklopedie sexu Dr. Ruth* a své vzpomínky *To všechno v jednom životě*. O jejím životě napsal Mark St. Germain (bohužel dost patetickou) divadelní hru *Show dr. Ruth*, již v Praze hraje Divadlo v Řeznické. (am)

IZRAEL: Na vině i arogance

Hodně lidí upíná pozornost dopředu. Půjde průlom v bojích v Gaze? Podaří se osvobodit více rukojmích? Zabít další předáky Hamásu? Nedaří se to v takovém měřítku, aby to vedlo ke konci války.

Či naopak. Pokročí jednání o příměří vedené v Kataru za zprostředkování USA? Na to se sází víc. Ještě počátkem července to vypadalo na dohodu. Jenže Izrael při útoku v Gaze zabil Rafu Salámiho, velitele brigády Hamásu, a 17 dalších Palestinců. A Hamás řekl „ne“. I když dodal, že jeho „ne“ příměří není definitivní, těžko dělat prognózy.

Chcete-li nějaké pevnější informace, najdou se spíš takové, jež objasňují již uplynulé události. Cahal vydal 11. července první „sondu“, jak říká výsledkům armádního vyšetřování události ze 7. října 2023. Což je důležité.

Každý ví, že toho dne se stal jih Izraele cílem přeshraničního útoku Hamásu. Že asi 3000 teroristů zavraždily

1200 lidí, ve velké většině civilistů, a dalších 250 odvěkly do Gazy jako rukojmí. Ale kde se stala chyba? Proč se Izrael nechal zaskočit? Proč pomoc napadeným obcím přišla tak pozdě? Toto vše mají „sondy“ vysvětlit. Ta první se zaměřila na dění v těžce postiženém kibucu Be'eri. A následovat má sedm dalších.

Ale už teď zaznívají i jiné otázky, hlavně tato. Kdy začne státní vyšetřování? Ta míří hlavně na premiéra Netanjahu. Ten od počátku říká, že vyšetřovat se bude, až válka skončí. Znělo to racionálně. Ale po téměř deseti měsících bojů to občany – a mnohé politiky – poněkud vytáčí.

PŮL DNE BEZ POMOCI

Podívejme se na texty z webu *The Jerusalem Post*, který první závěry armádního vyšetřování rozebírá. A sice ve článkách popisných či analytických (Jona Jeremy Bob) i komentářových (Cvika Klein). Řečeno na rovinu. Ty zprávy nepřinášejí nové objevy. Kdo se o Izrael zajímá, ty informace znal už loni v říjnu, ale v útržkovité, mozaikovitě a ne-

úplně podobě, jak se – v tehdejší situaci chaoticky – objevovaly na webu. Armádní „sondy“ je prověřily, srovnaly chronologicky i kauzálně a vytvořily z loňské mozaiky víceméně souvislý obraz.

Takže popořádku. Útok na Be'eri začal v 6.55 ráno prolomením brány v pohraničním plotu. Účastnilo se ho 100–120 členů jednotek Nuchba, 50–70 pravidelných bojovníků Hamásu, 100–150 ještě méně vycvičených bojovníků Islámského džihádu i obyčejní zločinci. Kolem 7.30 útočníci přemohli předsunuté velitelství

Príslušníci jednotky zvláštních sil Sajeret Šaldag (jednotka Ledňáček).

Cahal pro Gazu v Re'im, jež mělo koordinovat posily. Velitel divize generál Avi Rosenfeld nakonec ustoupil a poblíž nezůstal nikdo, kdo by obranu vojensky řídil. (Generál Rosenfeld letos z Cahalu odešel.)

Be'eri nebylo ponecháno zcela napospas. Kolem 9.45 k němu zamířila jednotka zvláštních sil Sajeret Šaldag, nicméně Hamás je početně převyšoval, přemohl je a někteří vojáci Šaldagu ustoupili. Podplukovník B., velitel Šaldagu, k tomu řekl, že pět jeho vojáků (včetně jeho zástupce) bylo zabito a 15 zraněno. I tak armádní vyšetřování označilo ten ústup za vážnou chybu. Nicméně chválí Sajeret Šaldag za bojové nasazení během zbytku 7. října a dalších dnů.

Výsledek pro Be'eri? V tisícíhlavém kibucu bylo 101 lidí zavražděno, 30 lidí uneseno (11 jich je stále v Gaze), 150 domů zničeno. První rukojmí byli uneseni v 8 ráno, poslední ještě ve 12 hodin. Vrchní velení Cahalu začalo situaci řešit až v 11 hodin. Ve 13 hodin vojáci dobyli zpět strategickou křižo-

vatku 232 a až ve 14.30 získala armáda nad Hamásem početní převahu.

Vyšetřovací zpráva armády tuto pasivitu kritizuje. Zdůrazňuje, že při ochraně civilistů je třeba riskovat vlastní životy. Náčelník generálního štábu Herci Halevi o sondě řekl: „Jasně ukazuje oblidnost selhání a rozmanité rozměry katastrofy, jež postihla obyvatele jihu, kteří bránili své rodiny svými těly, když tam nebyl Cahal, aby je ochránil.“

CHYBĚLA NÁM POKORA

Je-li řeč o „rozmanitých rozměrech katastrofy“, které byly hlavní? *The Jerusalem Post* vybírá tyto tři.

Zprvč nedostatečně obsazená vojenská obrana hranice. Příliš sázela na technologie a chytré senzory, a když je Palestinci oslepili, Cahal neměl odpověď. „Šlo o aroganci Cahalu, Šin Betu (kontrarozvědka) a vlády,“ píše Jona Jeremy Bob.

Zadruhé neexistence druhé obranné linie. Bez ohledu na to, kolik vojáků či senzorů se nasadí, nepřítel vždy může najít slabý článek. Žádná hranice není úplně neprostupná, proto musí

být připravena druhá obranná linie. Jen proto, že nebyla, se někteří bojovníci Hamásu přiblížili až k Aškelonu.

Zatřetí to bylo selhání zpravodajských a operačních výstrah. Příklad. Zpravodajská důstojnice V. varovala nadřízeného podplukovníka A. před invazními plány Hamásu, leč bylo jí řečeno, ať nefantazíruje a nemarní čas všech. Vojenská rozvědka ignorovala varování z 6. října večer, že v Gaze byly aktivovány stovky izraelských SIM karet. Prý je to jen cvičení.

V komentáři to vše shrnuje Cvika Klein. Můžeme-li se z masakru v Be'eri něco naučit, tak je to nutnost omezit aroganci. Máme silnou armádu. Naši vojáci jsou neuvěřitelně oddaní. Po 7. říjnu tisíce Izraelců přerušily své životy, ať už při túře s batohem po Indii či při práci na Wall Street, aby se vrátily domů a bojovaly. Takový závazek je vzácný, svědčí o národním duchu. Ale týž duch zakrývá kritickou chybu: aroganci. Naším lídrům – politickým i bezpečnostním – chyběla pokora přiznat své selhání.

ZBYNĚK PETRÁČEK

NATHAN ZVÍTĚZIL ...a další události

/Vybráno z českých médií/

V letošním ročníku krajské soutěže Zlatá jeřabina zvítězil v kategorii Péče o kulturní dědictví židovský dům Nathan, který byl v Blahoslavově ulici v Třebíči postaven v roce 1636. Jeho majitel Pavel Gorka dům koupil před pěti lety a od té doby probíhala jeho pečlivá a citlivá stavební obnova. Na obnovu domu, hrazenou ze soukromých zdrojů majitele, významně přispěly město Třebíč a Kraj Vysočina. Dům náleží k nejhodnotnějším stavbám v trebičské židovské čtvrti a zaslouženě se těší pozornosti odborníků, návštěvníků města i jeho obyvatel. (Třebíč.cz, 3. 7.) ■ Přes silnici proti sobě stojí v šumavské Dobré Vodě dvě stavby. Na jedné straně barokní

Portrét Heleny Wiesnerové.

kostel sv. Vintře se slavným skleněným oltářem, na druhé Muzeum rabína Šimona Adlera, místního rodáka. Budova muzea se dnes na první pohled příliš neliší od okolních domů či penzionů. Návštěva expozice ale ukáže, kolika proměnami starobylý dům rodiny Adlerových a celá Dobrá Voda během 20. století prošly. Staré černobílé pohlednice ukazují výstavní „Kaufhaus Adler“, kde rodina provozovala obchod a hostinec. V expozici jsou také připomenuty kultura a zvyky židovských obyvatel na Šumavě. Připomíná i 25 měst a obcí, kde před válkou existovaly židovské komunity. (Zprávy iDNES.cz, 9. 7.) ■ Se stížnostmi na postup veřejnoprávní agentury týkající se nedůsledného označování palestinského hnutí Hamás za „teroristickou organizaci“ se včera jednomyslně ztotožnila Rada ČTK. Ta si nechá také zpracovat analýzu objektivitu zpravodajství ČTK ohledně tématu. K tomu, aby agentura nazývala příslušníky Hamásu teroristy, nikoli radikály, vyzvala rada už loni v prosinci, ale dělo se tak prý „zřídka“. (Právo, 10. 7.) ■ Dne 24. června poznávali žáci 1. B z Integrované střední školy Slavkov u Brna památky starobylého města Dolní Kounice. Nejdříve navštívili kapli sv. Antonína, která byla postavena na kopci, ze kterého byl krásný výhled na celé město a okolí. Dále se naši výletníci přesunuli k židovské synagoze, kde je čeka-

la menší exkurze. Předposlední a nejzajímavější destinací výletu byla zřícenina kláštera Rosa coeli. Výlet zakončili návštěvou židovského hřbitova, kde mohli najít asi 1500 náhrobků. (Vyškovský deník.cz, 9. 7.) ■ Novými členy Rady Ústavu pro studium totalitních režimů budou novinář Michal Klíma a někdejší šéf Rady České televize Jan Mrzena. Se-

nát jejich sněmovní nominaci v tajných volbách schválil. Mrzena obdržel 52 hlasů ze 68 odevzdaných, Klíma 45 hlasů, oznámil předseda senátní volební komise Jan Tecl (ODS). Klíma s Mrzenou se funkcí v radě ujmou 25. července, až skončí funkční období jejich předchůdců. Nahradí exministra vnitra Františka Bublana a předsedu rady Eduarda Stehlíka, jemuž o den dříve skončí druhé pětileté funkční období a znovu kandidovat nemůže. Čtyřiašedesátiletý Klíma byl od března 2022 do února 2023 vládním zmocněncem pro oblast médií a je předsedou správní rady Nadačního fondu obětem holocaustu. (Odkazovač.cz, 10. 7.) ■ Díla 33 výtvarných umělců jsou vystavena v prostorách semilské Pojizerské galerie na rozsáhlé souborné výstavě květinových zátiší pod názvem *Za tichem květin*. Několik let sestavovaný výběr, kdy byla některá díla pro účely výstav zakoupena na uměleckých aukcích, prezentuje obrazy spojené často s velmi silnými příběhy. Například obraz od malířky židovského původu Heleny Wiesnerové byl malován v roce 1943 během internace malířky v nacistickém táboře Terezín. Práce na takových obrazech pomohla autorce přežít. (Naše Pojizeří.cz, 11. 7.) ■ Poprvé se Sjón v Praze objevil těsně po revoluci. Přijel tehdy spolu s kapelou Sugarcubes, v níž vystupovala jeho dlouholetá kamarádka, slavná zpěvačka Björk. „Byli jsme české kultury plní,“ říká islandský spisovatel

Sjón o své první návštěvě Česka, při níž se musel zajít podívat i na svůj autorský vzor – Bohumila Hrabala. „Přijet do vašeho hlavního města pro mě tedy bylo jako vstoupit do světa, který mi byl už trochu povědomý – z básní Vítězslava Nezvala či Konstantina Biebla a samozřejmě ze skvělých filmů nové vlny. Pak tu byl samozřejmě Franz Kafka, byl tu Hrabal... Tehdy, když jsme v roce 1990 přijeli poprvé, jsme byli české kultury plní. Takže to byla úžasná návštěva. Samozřejmě někde v hlubinách mé mysli už bloudil Golem. Navštívil jsem tehdy židovský hřbitov, změnilo mi to život i můj pohled na literaturu.“ (Seznam Zprávy.cz, 12. 7.) ■ Původní starý židovský hřbitov v Postoloprtech zmizel beze stopy: „Hřbitov ze 20. let 18. století byl zrušen v roce 1970. Následně bylo na jeho ploše postaveno pět rodinných domů. Na hřbitově byli pohřbeni předkové německého filozofa Karla Marxe. Nový židovský hřbitov byl v Postoloprtech zřízen ve druhé polovině 19. století, aby nahradil starý, postavený v 18. století. Nový hřbitov byl zničen nacisty během války a v roce 1945 zde byli pohřbeni vojáci Rudé armády. Dnes se zachovala pouze ohradní zeď kolem části hřbitova a je přístupný příležitostně, klíč od vrat je na Městském úřadě v Postoloprtech. Pozemek se hřbitovem patří Židovské obci Teplice.“ (Cokoli v okolí.cz, 23. 7.) ■ Tomáš Töpfer často slýchával, že je Žid, jeho maminka i tatínek prošli koncentračními tábory. A jako malý musel v dětském kolektivu často poslouchat urážky. „Brácha se kvůli tomu pral. Naši nám ale říkali, že si na to musíme zvyknout,“ vzpomínal Tomáš Töpfer v rozhovoru pro *Divadelní noviny*. Zatímco mnoho rodin si kvůli tomu změnilo jméno, jeho rodiče to prý ani nenapadlo. Možná někde tam se učil, že stát si za svým je věc, která

H. Wiesnerová: *Kytice ve džbánu*.

se mu může v životě hodit. Třeba když se na něj „přilepila“ tajná policie, protože jeho tehdejší tchán Karel Pichlík byl jedním z prvních, kteří podepsali Chartu 77. Sám Töpfer přiznal, že se bál, aby mu ji někdo nepřinesl k podpisu. „Ale zároveň bych se styděl nepodepsat,“ dodal jedním dechem. (Medium Seznam.cz, 23. 7.)

jd

PRONIKAVÝ POHLED

O výstavě Nové realismy v Galerii hlavního města Prahy

Galerie hlavního města Prahy prezentuje obsáhlou, důkladně připravenou a důmyslně instalovanou výstavu *Nové realismy. Moderní realistické přístupy na československé výtvarné scéně 1918–1945* autorů Anny Habánové, Iva Habána a Heleny Musilové. Zatímco předválečné modernistické směry, jako klasická moderna a avantgarda orientované na francouzské umění, jsou v našich výstavních sálech

Heribert Fischer-Geising: *Portrét Hildegardy*, 1931.

i publikacích vděčným tématem (připomeňme jen relativně nedávné a zásadní výstavy Josefa Šimy a Toyen ve Valdštejnské jízdárně, současnou výstavu *Očima Franze Kafky* a v ní zastoupené malíře skupiny Osma, řadu dílčích expozic v pražských i mimopražských galeriích či stálou výstavu Františka Kupky v Museu Kampa), výstava v Městské knihovně mapuje jiný, ne tak známý jev. Soustřeďuje se na nové realistické přístupy, které odpovídaly výtvarným trendům v Německu, Nizozemsku a USA.

Tvůrci expozice pojali téma v celé národnostní rozmanitosti první republiky, přičemž autory (malíře, fotografy a filmaře) nedělí národnostně (či geograficky), ale dle témat jejich děl a podle toho, jakým způsobem styl nových realismů uchopili. A samozřejmě, že v tomto pestřém tkanivu nechýbí židovská stopa.

NAPŘÍČ ETNIKEM A TERITORIÍ

Hned z kraje výstavních sálů nalezneme velkou mapu předválečného Československa, v hranicích v letech 1918–1939 s vyznačením převažujících jazykových oblastí (tedy kromě češtiny a slovenštiny němčina, rusínština a ukrajinština, maďarština a polština), a poté stav po roce

1945. Není to žádný objev, ale pro plně uvědomění multikulturního prostoru první republiky a množství jejích historických a kulturních vlivů (a monotónnosti poválečného uspořádání) je to názorná pomůcka, asi hlavně pro mladší návštěvníky.

Tvůrci výstavy jasně formulují principy své koncepce, především sám pojem nové realismy a proudy, které v nich rozeznávají (sociální civilismus, verismus, magický realismus, neoklasicismus, art deco, primitivismus). V úvodu k výstavě čteme: „Realismus neinterpretujeme jako konkrétní styl, vnímáme jej především jako přístup. Výběr jednotlivých děl jde napříč tradičním etnickým, skupinovým a teritoriálním členěním a jeho kritéria jsou obsahová i formální: programové zaměření na moderní život a jeho skutečné problémy („podle pravdy“) a snaha o pronikavé, nikoli však prostě popisné zachycení skutečnosti.“

Termín „nový realismus“ je chápán jako dobový interpretační přístup, který přiblíží umění lidem a vykazuje četné souvislosti s médií (fotografií a filmem), jejichž vzorky jsou do výstavy zahrnuty. „Epochu kubismu možno dnes pokládat za definitivně uzavřenu. Přítomný umělecký vývoj, opustiv kubismus, postupuje k zítřku třemi cestami (...), je to cesta klasicismu, cesta realismu a cesta primitivismu. Žádná z nich nenavrací se nikterak k minulosti: sluší se zdůraznit pravdu tak starou, že ani dějiny světa, ani dějiny umění se neopakují. Proto bylo by třeba k heslům: klasicismus, realismus, primitivismus připojit vždy přívlastek: nový,“ napsal Karel Teige roku 1922.

A ještě jeden citát od autorů expozice: „Moderní realismus zachycuje současný svět. Nepopisuje realitu mechanicky, ale sofistikovaně reflektuje její podoby. Hranice mezi skutečností a manipulací reality je často velmi tenká, tak jak jsme toho svědky i v současnosti.“

OBRAZY, FOTOGRAFIE, FILMY

Obrazům, které vidíme na výstavě, hlavně portrétům, ale také zátiším či krajinám je vlastní určitá strnulost, ponoření do sebe, objektivní i subjektivní pohled malířů jako by splýval: umělci skutečně jen nepopisují realitu, ale zachycují ji v jejím vnitřním napětí, v její aktivní či letargické energii. Defilují tu postavy v kavárnách, v domácím prostředí, v městských ulicích a továrních zákoutích, ve městech, na venkově, v krajině, při práci, při odpočinku, při zábavě. Snad není od věci představit řadu z vystavených děl tak, že by mohla fungovat jako ilustrace k prózám Franze Kafky, jehož jméno si v souvislosti se 100. výročí jeho úmrtí teď tak často připomínáme: velkou roli v nich hraje detail, realistické zobrazení, ale současně mají jakousi snovou atmosféru.

Nezanedbatelná část výstavy je věnována fotografiím, jejichž tvůrci (od Josefa Sudka a Karla Funkeho po Ladislava Emila Berku, Alexandra Hackenschmieda, Eugena Wiškovského ad.) zobrazují „vnitřní svět věcí“, díky neobvyklé perspektivě či zvláště zvýrazněným detailům vytvářejí opravdu novou skutečnost. K vidění je mnoho snímků Karla Čapka z počátku 30. let, které prokazují, jak kvalitním, ač amatérským fotografem byl: od zahradnických zátiší a kaktusových portrétů po cyklus s Dášeňkou, jenž odtržený od textu působí zcela jinak než jako vyprávění pro děti. Své místo mají

Ernst Neusehul: *Senoseč*, 1930.

i dobové filmy, zobrazující realitu měst a jejich rozmanitých fenoménů (např. technika, reklama, pouliční život, život na periferii), viděných pozornými očima, jako například osmiminutový poetický snímek se sociální notou Alexandra Hackenschmieda *Bezúčelná procházka*.

(pokračování na str. 25)

Karol Sidon

Karel Hvižd'ala

LEŽ MÁ KRÁTKÉ NOHY

■ Karel Hvižd'ala vede s vrchním zemským rabinem Karolem Efraimem Sidonem dialog bezmála třicet let a zrodily se z toho čtyři knihy, tato je pátá. Reagují v ní na to, že díky internetu, sociálním sítím a algoritmům ve veřejném prostoru nad informacemi převážila lež, fake news či spiklenecké teorie. A tak se rozhodli, že poslední knihu rozhovorů věnují celou jen jednomu slovu, a tím je právě lež. V hebrejštině existuje výrazů označujících lež hned několik: *šeker*, *šav* či *achzava*. I o nich a biblických lžích Karel Hvižd'ala s rabinem Karolem Efraimem Sidonem diskutují.

Vydalo nakl. Vyšehrad v Praze roku 2024. 171 stran, dop. cena 349 Kč (na webu nakladatelství 272 Kč).

Tomáš Kraus

DALŠÍ, PROSÍM

■ Jaký byl život v socialistickém Československu druhé poloviny 20. století z pohledu někoho, jehož oba rodiče přežili holokaust? Jak vypadala tehdejší kulturní a společenská scéna? „Vylíčil jsem tu pár epizod z období, které bylo sice občas dramatické, ale ve srovnání s první polovinou 20. století vlastně idylické,“ píše autor v závěru knihy. S jeho vlastními vzpomínkami jsou starší pohnuté události propojeny – třeba v osudech jeho dědečka bojujícího v první světové válce, ale především v životech jeho rodičů, kteří prošli nacistickými koncentračními tábory a podivuhodnou souhrou okolností holokaust přežili. Kniha přináší cenná svědectví o lidech a o takových událostech, které se s odstupem času jeví jako klíčové, ale i o dění, které by jinak upadlo v zapomnění. Je intimním vhladem do soukromí autorovy rodiny i do zákulisí hudebního a filmového světa.

Vydalo nakl. Academia v edici Paměť roku 2024. 356 stran, dop. cena 465 (na webu nakladatelství 372 Kč).

Simone Weilová

OČEKÁVÁNÍ BOHA

■ Svazek sestává z dopisů a esejů francouzské filozofky a mystičky Simone

Z NOVÝCH KNIH

Weilové. Představuje pestrost, podnětnost a živost autorčina myšlení, zejména dopisy poskytují vhlad do autorčina nitra a pohnutého života. Její úvahy nejsou intelektuální cvičení od stolu, ale svědectví z vlastního boje o správný postoj k sobě, druhým, Bohu. V dalších esejích, v nichž se zabývá existenciálním rozměrem víry, Simone Weilová nabízí čtenářům vlastní prožitek víry.

Vydalo nakl. Kalich v Praze roku 2024. Z francouzštiny přeložil Martin Pokorný. 256 stran, dop. cena 298 Kč (v e-shopu nakl. 253 Kč).

Lucia Moholy

STO LET FOTOGRAFIE 1839–1939

■ Kniha redaktorky, spisovatelky, pedagožky, fotografky a znalkyně historie fotografie Lucie Moholy představuje krátký dobový výklad kulturně-historických dějin fotografie. Popisuje vývoj fotografie od jejich počátků, kdy platila za svého druhu magie, až po status produktu masové výroby, jemuž se těšila v původním roce vydání publikace – roku 1939. Ačkoli objevy a vynálezy vedoucí ke vzniku fotografie sahají hluboko do historie, její závrtný rozvoj započal v okamžiku, kdy Louis Daguerre představil první portrét žijící osoby. Autorka v knize zasazuje předpoklady, vývoj a úspěchy nového média do širokého kontextu politických, ekonomických, technických, estetických, uměleckých a socio-kulturních vazeb. Text doplňuje řada unikátních snímků a časopiseckých ilustrací.

Vydala Kunsthalle roku 2024 u příležitosti výstavy autorčina díla. Úvod napsala Hana Buddeus. Z angličtiny přeložil Jakub Hauser. 204 stran, dop. cena 380 Kč.

Jiří Smlsal

HOLOKAUST A MAJETKOVÁ PERZEKUCE ROMŮ

■ Publikace, jejíž celý název zní *Holokaust a majetková perzekuce Romů v Pro-*

tektorátu Čechy a Morava, přibližuje průběh rasové perzekuce Romů a Sintů na našem území za druhé světové války, její společenské předpoklady a konkrétní aktéry, pachatele i oběti. Zabývá se fungováním protektorátních koncentračních táborů v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu a hromadnými transporty Romů do vyhlazovacího tábora Osvětim-Březinka. Představuje příběhy českých a moravských Romů, kteří se stali oběťmi holokaustu, snaží se zachytit jejich zkušenost pronásledování, možnosti vzdoru i opomíjení jejich hlasu v poválečné společnosti. Klade důraz na dosud málo probádané téma majetkové perzekuce jako součásti holokaustu Romů a přináší četné doklady o konfiskacích romského majet-

ku. Vedle přímého zabavování majetku obětí se zaměřuje také na téma korupce, uplácení a vydírání Romů protektorátními policisty. Kniha vychází jak ze vzpomínek pamětníků, tak z archivních pramenů nacistických bezpečnostních složek a poválečných retribučních procesů.

Vydal Ústav pro studium totalitních režimů v Praze roku 2024. 240 stran, dop. cena: 380 Kč.

Jacques Rupnik (ed.)

JOSEF GUTTMANN

a osudy střední Evropy mezi Hitlerem a Stalinem

■ Levicový intelektuál Josef Guttman se na počátku 30. let 20. století stal členem vedení Komunistické strany Československa. Se stranou se rozešel kvůli strategii Kominterny, která v roce 1933 pomohla Hitlerovi k moci. Z ostrého kritika Staliny diktatury i jeho zahraniční politiky se stal význačný levicový oponent. Československo opustil koncem roku 1938 a o tři roky později se usadil v New Yorku, kde pod pseudonymem působil jako přední znalec dění v sovětském bloku a kritik totalitarismu. Byl také autorem prvních článků o antisemitském charakteru procesu s Rudolfem Slánským. Jeho české texty ze 30. let spolu se studii a esejí o povaze komunistických režimů, genocidě a antisemitismu, psanými již ve Spojených státech, vycházejí u nás poprvé.

Vydal Ústav pro studium totalitních režimů v Praze roku 2023. 652 stran, dop. cena 485 Kč.

DEN ŽIDOVSKÝCH PAMÁTEK

■ Letošní den židovských památek připadne na neděli **11. srpna**. Do akce se zapojuje i patnáct rekonstruovaných objektů z projektu Revitalizace židovských památek v ČR *10 hvězd*, které bude možné navštívit za zvýhodněné vstupné. Památky budou přístupné většinou od 10 do 17 hodin. Konkrétní otevírací časy budou uvedeny v týdenním předstihu v každém detailu památky v mapě lokalit (<https://sites.google.com/site/denzidovskychpamatek/mapa-lokalit>).

Akci pořádá Židovská obec v Praze ve spolupráci se Správou budov a hřbitovů a. s. Matana, Federací židovských obcí v ČR a s dalšími regionálními partnery. Konání Dne židovských památek je podpořeno příspěvkem Nadačního fondu obětím holocaustu.

LÉTO V SYNAGOGÁCH

■ Řada z výše zmíněných židovských objektů nabízí v sezóně zajímavé výstavy. Například v synagoze v Brandýse nad Labem lze až do konce září navštívit výstavu věnovanou Hieronymu Lormovi, mikulovskému rodáku, synu židovského obchodníka, jenž se do širšího povědomí zapsal jako tvůrce prstové dotykové abecedy pro hluchoslepé. V synagoze v Polné si můžete do konce srpna prohlédnout výstavu patchworkových obrazů s motivy, inspirovanými skutečnými okny v českých a moravských synagogách. Ve Staré synagoze v Plzni vystavuje své fotografie Miroslav Chaloupka a koná se tu několik koncertů, například **8. srpna** vystoupí studentský soubor z britského Gloucestershiru. Všechny programy naleznete na webových stránkách www.10hvezd.cz.

FILM VLNY A MILAN WEINER

■ Od půli srpna uvádějí česká kina nový film režiséra Jiří Mádl s názvem *Vlny*, kterému po projekci na Mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech předchází řada dobrých kritických i diváckých ohlasů. Zpracovává události ze srpna 1968, ze sovětské okupace Československa, konkrétně se zaměřuje na výsek, soustředěný na zahraniční redakci Československého rozhlasu, v jejímž čele stál novinář Milan Weiner (1924–1969), přeživší holocaust, poválečný komunist, ale poté jedna ze zásadních osobností svobodnějšího rozhlasového vysílání, především během pražského jara.

KULTURNÍ POŘADY

Ilona Singer: *Zátiší s kaktusy*, 1930, z výstavy v GHMP.

KARLOVARSKÁ IDYLA?

■ Muzeum Karlovy Vary ve spolupráci s Ústavem dějin umění AV ČR představuje do **29. září** výstavu s názvem *Karlovarská idyla? Židé v západočeských lázních*. Prostřednictvím 200 artefaktů z Česka i zahraničí prezentuje fenomén židovských lázeňských hostů v Karlových Varech, Mariánských a Františkových Lázních a jejich vliv na samotné lázně a život v nich od 17. století až do konce 30. let 20. století.

„Obsáhlý archivní a kulturně historický výzkum ukazuje na mnoha různých příkladech, jak se měnilo postavení a společenský status židovských návštěvníků i usedlých Židů v západočeských lázních. Ty ve své době platily za nejluxusnější rekreačně léčebná centra střední Evropy a většinová společnost je vnímala jako romantická a idylická místa. Realita byla však poněkud odlišná, za přepychem a honosnou pompou Karlových Varů, Mariánských a Františkových Lázní se skrýval každodenní život a práce místních obyvatel, ale také různé formy antisemitismu. Byli to však právě Židé včetně židovských lázeňských hostů, kteří významnou měrou přispěli k rozvoji západočeských lázní,“ říká kurátorka výstavy Eva Janáčková z Ústavu dějin umění AV ČR.

K největšímu rozvoji lázní v západních Čechách došlo na přelomu 19. a 20. století, nejvyšší počet lázeňských hostů byl však ve všech třech městech shodně zaznamenán až v období před první světovou válkou. Po konci války přišly četné sociální a hospodářské problémy, došlo k nárůstu německého nacionalismu a do té doby latentní antisemitismus se začal postupně měnit v otevřenou nenávisť vůči Židům. V srpnu vyjde v nakladatelství Artefactum doprovodná publikace.

Z tiskové zprávy

PRONIKAVÝ POHLED

(dokončení ze str. 23)

ŽIDOVSKÉ STOPY

A ony židovské stopy? Zmíňme několik z nich: Portrét od Sándora Bortnyika z roku 1924 v primitivisticky pojatém duchu zachycuje Josefa Poláka (1886–1945), židovského právníka, který se po skončení první světové války usadil v Košicích a vytvořil zde pozoruhodné Východoslovenské muzeum. V něm organizoval řadu přehlídek soudobého moderního evropského umění. Polák po zřízení protektorátu pracoval ve válečném pražském Židovském muzeu; byl zavražděn v lednu 1945 v Osvětimi (jeho život a dílo mapuje publikace *Muž, který si nedal pokoj*).

Několika obrazy je představen rodák z Ústí nad Labem Ernest Neuschul (1895–1968): k vidění jsou zajímavé figurativní výjevy z kaváren i venkovského prostředí a intenzivní portrét nazvaný *Cikán*.

Na plakátu k výstavě vidíme obraz *Portrét Hildegardy* od Heriberta Fischera-Geisinga, teplického rodáka. Ve zdejším muzeu uspořádala ve 30. letech profesorka dívčího lycea Emma Meisel (1885–1942) 18 výstav německy hovořících výtvarných umělců a umělkyní z Čech, Moravy a Slezska, mj. to bylo přes sto děl Fischera-Geisinga a mezi nimi právě zmíněný portrét. Jak zdůrazňuje spoluautorka výstavy Anna Habánová, činnost E. Meisel není příliš známá, přestože dokázala dobové složitě teplické prostředí výrazně kultivovat. Sama také fotografovala a psala kunsthistorické články. Zahynula v Osvětimi.

K výstavě byly vydány obsáhlý katalog a menší přehledná brožura. Na její obálce lze spatřit obraz *Zátiší s kaktusy*, krásný, jako „živý“ olej od nepříliš známé Ilony Singer (1905–1944), který autoři expozice uvádějí jako „výrazně novověcnostní obraz“. Singer se narodila v Budapešti, studovala umění v Berlíně a ve druhé půli 30. let žila s manželem v Hodoníně. Její dochované práce (portréty, zátiší) ukazují na vývoj od expresionismu po novou věcnost. I ona byla zavražděna v Osvětimi.

Výstavu *Nové realismy* lze vřele doporučit. Ve druhém patře Městské knihovny je k vidění už jen do 25. srpna. Více na www.ghmp.cz.

(am)

Foto © Galerie hlavního města Prahy.

ŠALOM ALEJCHEM

■ Český rozhlas vysílá **každou neděli** od 19.45 hodin na frekvenci FM 107 půlhodinový magazín *Šalom alejchem*, který představuje židovský život u nás, v Izraeli i v dalších zemích, seznamuje s významnými židovskými osobnostmi, upozorňuje na nové knihy a kulturní pořady na židovská témata. Pozornost věnuje i judaismu a židovským dějinám. Na přípravě pořadu se podílí a jeho pravidelným příspěvatelem je od roku 1994 Leo Pavlát. Odvysílané pořady si je možno poslechnout ze záznamu na webu Českého rozhlasu.

SYNAGOGA TURNOV

■ Synagoga v Turnově zve na tyto akce: Dne **7. srpna** od 15.00 se koná vernisáž výstavy fotografií *Staré stromy na židovských hřbitovech*. Uvede ji autor snímků PhDr. Ing. Václav Fred Chvátal, součástí vernisáže je hudební vystoupení. Výstava potrvá do konce září.

Dne **23. srpna** od 18.00 vystoupí v synagoze jazzová zpěvačka Petra Ernyei, kterou doprovodí kytarista Adam Tvrdý, basista Petr Dvorský a akordeonista Aliaksandr Yasinski. Více na adrese www.synagoga-turnov.cz.

MALE CHAJIM V TŘEBÍČI

■ V termínu od **31. 7.–4. 8.** se koná první ročník festivalu židovské kultury *Male chajim*, jenž nabízí nový formát a naváže na dříve pořádané akce v trebičské židovské čtvrti, *Oživené židovské město a Šamajim*. Těšit se můžete na přednášky, workshopy pro dospělé i děti, divadla, filmy a koncerty, více na <https://www.mkstrebic.cz/ostatni/male-chajim/>.

ŠTETL FEST

■ O tomto festivalu jsme podrobněji psali v minulém čísle, tak jen připomínáme, že se koná ve dnech **29. 8.–1. 9.** na různých místech Brna. Program je připravován ve spolupráci Židovské obce Brno, členů spolku ŠTETL, Židovského muzea v Praze s pobočkou v Brně a externích spolupracovníků a odborníků. Letošním tématem je Židovské trauma v umění od Kafky k Barbie. Návštěvníky v této souvislosti asi překvapí příběh tvůrkyně panenky Barbie a zakladatelky společnosti Mattel Ruth Handlerové, dcery polsko-židovských přistěhovalců Moskowitzů do USA. Veškeré informace k festivalu naleznete na www.stetl.cz/cs/stetl-fest.

VÝZVY ZPRÁVY INZERCE

ZUZANA ČAPUTOVÁ: NEZTRATIT SE SAMA SOBĚ

Nedávno vyšla kniha rozhovorů Erika Taberyho s bývalou slovenskou prezidentkou Zuzanou Čaputovou. Hovoří o své práci, o událostech, které se staly během její funkce, představuje své rodinné zázemí a problémy, mluví o svých zklamáních i nadějích, uvažuje o smyslu politického angažmá: vnímala je vždy jediň jako službu veřejnosti, kterou ona sama spíše protřpěla, než by si ji užívala, a usilovně se snažila, jak říká, nenechat se funkci a projevy nenávisti, kterými ji zahrnovali oponenti, pohltit, „neztratit se sama sobě“. Jedná se o velmi otevřenou, upřímnou, nepovrchní a kultivovanou debatu, která prozrazuje mnohé nejen o Čaputové, ale také o Slovensku. Tabery se jí mj. ptal, co jí ve slovenské společnosti přináší naděje, a bývalá prezidentka hovoří o své cestě po východním Slovensku v dubnu 2024 a zmiňuje návštěvu gymnázia v Prešově:

„A na druhém gymnáziu v Prešově měli studenti projekt Prázdná stolička. Z jejich školy ve čtyřicátých letech minulého století vyloučili více než sto dětí, kvůli židovskému původu nesměly dál studovat. Většina z nich skončila v koncentračním táboře a velká část tam byla zavražděna. A dnešní studenti se v době pandemie rozhodli pátrat po osudech těchto dětí. Historie tak najednou dostávala tváře a jména. S některými přeživšími či jejich příbuznými se dokázali zkontaktovat, i když třeba žijí v Izraeli, s projektem putují po Slovensku a je to skvělý nápad.

Povedlo se to díky profesorům, lidem na svém místě, kteří inspirovali studenty a ovlivnili jejich život. A mladí lidé, kteří to krásně zpracovali, najednou přemýšlí o naší historii v souvislostech. To bylo vidět i na prezentaci, nebyla mechanická, bylo znát, že tomu rozumí. A nezůstali jen v minulosti. Poslední panel výstavy je o současných formách diskriminace, takže tomu dodali osobní a aktuální rozměr. Byli úžasní“ (s. 219).

A na opačném pólu komentuje bývalá hlava státu jednání některých lidí po po-

sledních parlamentních volbách, kdy se k moci dostal opět premiér Fico a nastaly rychlé změny ve státních a v kulturních institucích. Konkrétně hovoří mj. o situaci v Mezinárodním domě umění pro děti Bibiana, kdy profesionální ředitelku nahradila sousedka nové ministryně kultury. Atmosféru, která panuje na Slovensku, ilustruje událostí, kdy se odvolané ředitelky zastali zaměstnanci Bibiany i veřejnost, která uspořádala protest. Čaputová k tomu říká: „Výsoce postavená představitelka ministerstva kultury, tedy státní úřednice, vydala stanovisko, že lidé na demonstraci použili gesta, která byla satanská. Prý nějaké gesto je symbolem oka Lucifera, a že tím pádem je jasné, kde je dobro a kde zlo. A to si potom říkáte: Co teď? Co s tím? To je tak hloupé, konspirační, a to teď vládne? Takové absurdní výstupy jsou velmi nové“ (s. 215). (am)

ZEMŘEL JOSEF ZUMR

Na stránkách Institutu pro studium literatury (www.ipsl.cz) vzpomíná Josef Tomeš na literárního historika, esejistu, editora a překladatele dr. Josefa Zumra, emeritního ředitele Filozofického ústavu AV ČR a předsedu kuratoria Ústavu T. G. Masaryka, který zemřel 2. července v Táboře. Málokdo si asi pamatuje, že k Zumrovým aktivitám patřila i péče o pražské historické památky a i díky jeho zájmu nepadla k zemi Libeňská synagoga. Věnoval se jim poté, co byl roku 1974 z politických důvodů propuštěn z akademie věd a živil se jako překladatel z ruštiny a polštiny; uplatnil se též v čestné funkci obvodního konzervátora památek v Praze 8.

V nekrologu Tomeš vzpomíná, že Zumr bydlil v této čtvrti od roku 1958 v pitoreskním přízemním domku č. p. 144/14 v ulici Na Hrázi v Praze-Libni a záhy se spřátelil se svým sousedem Bohumilem Hrabalem a jeho uměleckým okruhem. Jako obvodní konzervátor usiloval o ochranu a často záchranu historických památek osmého pražského obvodu, o jejich fotografickou dokumentaci a publicitu. Společně s Josefem Tichým organizovali exkurze po zdejších památkách i výstavy. „Nedokázali však zabránit rozsáhlé asanaci nejpitoresknější části dolní Libně na konci osmdesátých let, jíž padla za oběť i jedna strana ulice Na Hrázi včetně domku Hrabalova a Zumrových. Podařilo se jim zachránit pouze Libeňskou synagogu, dodnes stojící nedaleko stanice metra pod Palmovkou.“

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme našim členom, ktorí v mesiaci **august** oslávia narodeniny: pán Juraj Turčan, nar. 9.8. – 86 rokov; pán Ervín Dolný, nar. 14.8. – 75 rokov; pán Ladislav Welward, nar. 17.8. – 88 rokov, a pani Lucia Strapková, nar. 27.8. – 49 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO BRATISLAVA

V **augustu** oslávia narodeniny: pán MUDr. Vladimír Cupaník – 75 rokov; pán Juraj Drobný – 84 rokov; pán Ondrej Engel – 78 rokov; pani Mgr. Viera Fischeroová – 81 rokov; pán Ing. Egon Gál – 84 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenec – 86 rokov; pani Eva Kozmová – 87 rokov; pán Ing. Pavol Lager – 76 rokov; pani Žaneta Maklaková – 85 rokov; pani Mariana Maruniaková – 78 rokov; pani Tatiana Mattoová – 60 rokov; pani Kyra Matuščíková – 65 rokov; pani Mária Nemešová – 86 rokov; pán Miroslav Palúch – 72 rokov; pán Igor Reich – 73 rokov; pani Ing. Eva Skalická – 73 rokov; pán Ing. Peter Szalai – 86 rokov; pán MUDr. Pavel Unger – 73 rokov; pani JUDr. Zuzana Verešová – 65 rokov, a pán Igor Zelina – 78 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

Zomrel Valerián Trabalka

14. júla našu komunitu opustil prekladateľ, publicista, pedagóg, znalec židovských zvykov, sochár a dobrý človek Valerián Trabalka (1942–2024). Pripravil slovenský preklad *Pésachovej hagady*, preložil niekoľko kníh modlitieb či *Antológiu Tóry*, vydal odborníkmi oceňovaný prvý hebrejsko-slovenský prekladový slovník. Vyrobil aj veľký svietnik, ktorý sa od roku 1993 používa pri verejnom zapáľovaní chanukových sviečok v centre Bratislavy. Trabalkove pracovné tempo nezabzdila ani vážna choroba či prechod do malej usadlosti na moravsko-slovenskom pomedzí, kam sa pred niekoľkými rokmi presťahovali spolu s manželkou Janou. *Zichrono livracha!*

ŽNO BRNO

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Tereza Hoikhman Balbinderová, nar. 1.8. – 39 let; pani Maya Harel, nar. 5.8. – 41 let; pani Veronika Klauďie Flasarová, nar. 8.8. – 23 let; pan František Redlich, nar. 9.8. – 92 let; pani Milena Schwoiserová, nar. 12.8. – 68 let; pan Tadeáš Natanael Selinger, nar. 13.8. – 25 let; pan Benjamin Samuel Ondra, nar. 15.8. – 28 let; pani Zuzana Prudilová, nar. 17.8. – 69 let; pan

Ido Sadeh, nar. 25.8. – 35 let; pan Peter Fischer, nar. 29.8. – 78 let, a Aurélie Matysková, nar. 30.8. – 8 let. Přejeme jim vše dobré. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO DĚČÍN

V **srpnu** oslavují: pan Jakub Bořkovec; pan MUDr. Vladimír Kovtun; pan Pavel Malina; pani Isabela Santusová; pan MUDr. Bohumil Skála, Ph.D., a pani Elisa Speváková. Přejeme jim vše nejlepší. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KARLOVY VARY

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Eva Kočová, nar. 1.8. – 40 let, a pani Hana Janečková, nar. 17.8. – 69 let. Přejeme jim zdraví a štěstí. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO KOŠICE

V mesiaci **august** oslávia narodeniny: pán Juraj Adamec – 72 rokov; pán PhDr. Ivan Kamenský – 83 rokov; pán Ľudovít Laufer – 82 rokov; pani PhDr. Jana Teššerová – 76 rokov; pani Katarína Masarovičová – 73 rokov; pani MUDr. Katarína Ackermannová – 66 rokov, a pani Eva Skljarszka – 98 rokov. Prajeme im všetko najlepšie. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO LIBEREC

V **srpnu** oslavují: pani Ing. Kateřina Burešová, nar. 9.8. – 74 let, a pan Michal Abraham, nar. 10.8. – 74 let. Přejeme jim vše nejlepší. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO OLOMOUC

V **srpnu** oslavují: pan Bronislav Buček, nar. 21.8. – 46 let; pan Jindřich Buxbaum, nar. 30.8. – 71 let; pani Simona Dorazilová, nar. 7.8. – 52 let; pani Jaroslava Gregorová, nar. 24.8. – 78 let; pan Milan Hein, nar. 13.8. – 78 let; pan Šimon Hrbek, nar. 30.8. – 29 let, a pani Miluška Ottová, nar. 19.8. – 81 let. Přejeme jim vše nejlepší. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO OSTRAVA

V **srpnu** oslaví narodeniny: pani Milada Filipová, nar. 29.8. – 50 let; pan Rudolf Gross, nar. 1.8. – 78 let; pani Lidia Kolutková, nar. 4.8. – 84 let; pan Ing. David Markovič, nar. 21.8. – 44 let; pani Drahomíra Nicielníková, nar. 29.8. – 79 let; pan Vladislav Roman, nar. 21.8. – 77 let, a pan Jack Harri Saunders, nar. 23.8. – 77 let. Jubilantům přejeme vše dobré, hlavně pevné zdraví. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO PLZEŇ

V **srpnu** oslaví narodeniny tito naši členové: Jakub Moudrý – 2 roky; pan Jan Růžička – 49 let; pan Karel Šubrt – 75 let; pan Radek Uhel – 49 let; pani Eva Válková – 95 let, a pani Jindřiška Weiniger – 73 let. Všem oslavencům přejeme hodně zdraví a štěstí. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO PRAHA

V **srpnu** oslaví narodeniny: pan Alexandr Bykov, nar. 22.8. – 75 let; pan Svatopluk Cibulka, nar. 28.8. – 80 let; pani Eva Čepelková, nar. 15.8. – 90 let; pani Jana Dubová, nar. 30.8. – 98 let; pani Věra Egermayerová, nar. 14.8. – 84 let; pani Zuzana Ledvinová, nar. 5.8. – 94 let; pan Karol Sidon, nar. 9.8. – 82 let; pani Ludmila Topinková, nar. 22.8. – 80 let; pan Petr Vogel, nar. 12.8. – 87 let; pan Jozef Wagner, nar. 30.8. – 84 let; pan Igor Wasserberger, nar. 1.8. – 87 let; pan Charles Wiener, nar. 15.8. – 84 let, a pan Michael Wiener, nar. 15.8. – 84 let. Oslavencům přejeme vše nejlepší. *Ad mea veesrim šana!*

Úmrtí

Dne 19. 7. zemřela pani MUDr. Jana Krupková. Se zesnulou jsme se rozloučili 24. 7. v obřadní síni Nového židovského hřbitova. *Zichrono livracha!*

ŽNO PREŠOV

V mesiaci **august** oslávia narodeniny: pán Ing. Albín Bázler – 76 rokov; pani PhDr. Mariana Eva Fusková – 77 rokov; pán PaedDr. Peter Chudý – 74 rokov; pani MUDr. Katarína Kriššáková – 73 rokov; pani Valéria Oltznauerová – 84 rokov, a pán Ing. Denis Tomko – 53 rokov. *Ad mea veesrim šana!*

ŽNO TEPLICE

V **srpnu** oslavují narodeniny: pan Tomáš Pulc, nar. 20.8. – 55 let, a pan Michal Lebovič, nar. 13.8. – 61 let. Přejeme jim pevné zdraví.

Ad mea veesrim šana!

ÚTOK NA DRÚZY

V sobotu 27. července večer zasáhla fotbalové hřiště v drúzském městě Madždal Šams na Golanských výšinách raketa vypálená z Libanonu. Zabila 12 dětí a adolescentů ve věku 10–16 let a byl to nejhorší útok na civilisty v Izraeli od loňského 7. října. Útok provedli příslušníci libanonského teroristického hnutí Hizballáh podporovaného Íránem. Hizballáh od útoku Hamásu na Izrael a následné války v Gaze ostřeluje sever Izraele denně raketami. To vyvolává izraelské protiúder a současně se musely z tamních měst a vesnic evakuovat desítky tisíc Izraelců.

Madždal Šams je centrum místní drúzké populace. Podle zpráv izraelských médií se před dopadající raketou rozezněla varovná siréna, ale děti neměly dost času na to, aby se evakuovaly, raketa je dostihla před vchodem do krytu. V době uzávěrky tohoto čísla se hovoří o plánované izraelské odvetě, západní spojenci a USA však nabádají židovský stát ke zdrženlivosti, aby se zabránilo mohutné eskalaci na dvou frontách.

IZRAEL NA OLYMPIÁDĚ

Izrael vyslal na olympijské hry do Paříže 88 sportovců, kteří soutěží v 15 sportech, a očekává se, že se vrátí se čtyřmi nebo pěti medailemi. Izraelské sportovce ovšem nečeká jen sportovní klání, ale panují obavy z toho, aby je během her ne napadli teroristé (to, že je propalestinští sportovní kolegové urážejí třeba tím, že si s nimi nepodají po zápase ruku, se již bere jako norma). Mají stálou bezpečnostní ochranu, na soutěže a z nich je doprovázejí elitní taktické jednotky. Policie již řešila, že iránské hackeři vytvářeli na sociálních sítích kanály, na nichž zveřejňovali osobní údaje členů izraelské delegace a posílali jim výhrůžné zprávy.

DALŠÍ OBJEVY VE VILNĚ

Nové vykopávky v litevském Vilně odkryly části Velké synagogy ze 17. století, kdysi nejstarší a nejdůležitější budovy místních Židů. Archeologové našli podlahu synagogy zdobenou červenými, černými a bílými květinami, zbytky zdi vymalované červenou a modrou barvou. Odhalili také část ženské galerie, mikve a velký sloup, který stával po straně bimy. Tento nejnovější výkop je pátým ze série, která začala v roce 2015, kdy byly pomoci georadaru poprvé vysledovány zbytky synagogy. Předchozí průzkum odhalil bimu, schránku Tóry a svitek Tóry a hebrejský

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Projekce drúzké vlajky na telavivskou radnici po smrtícím útoku Hizballáhu

nápis. Projekt vedou Izraelský památkový úřad, Asociace litevské archeologie, Nadace dobré vůle a litevská židovská obec.

SOU S E. GERSHKOVICHEM

Necelý měsíc po zahájení procesu byl v červenci v Moskvě odsouzen reportér listu *The Wall Street Journal* Evan Gershkovich. Kvůli obvinění ze špionáže byl poslán na 16 let do vězení s maximální ostrahou.

Dvaatřicetiletý novinář se narodil v Americe jako syn židovských uprchlíků ze Sovětského svazu. Reportér, jeho zaměstnavatel i Spojené státy vinu odmítají a americké úřady se snaží dosáhnout jeho propuštění výměnou za Rusy vězněné v USA, což bylo zřejmě také smyslem falešného obvinění. Byl zatčen v Jekatěrínburgu v březnu 2023, ve vězení strávil tedy již téměř rok a půl. „Ruská vláda se na něj zaměřila, protože je novinář a Američan,“ uvedl v prohlášení prezident Joe Biden.

VODA PRO UKRAJINU

Přibližně 80 000 lidí postižených probíhající ruskou agresí na Ukrajině by mělo získat přístup k nezávadné vodě díky přední izraelské humanitární nevládní organizaci IsraAID, oznámili její představitelé v červenci. IsraAID na Ukrajině působí od začátku války. V rámci iniciativy, která by měla být zahájena v říjnu, spolupracuje organizace s místními úřady na instalaci moderních stanic na úpravu vody pomocí

reverzní osmózy a modernizovaných čerpacích stanic z vrťů. Pomoci by měly ohroženým obcím v okrese Kryvyj Rih v Dněpropetrovské oblasti a v různých vesnicích v Mykolajivské oblasti, jejichž infrastruktura byla vážně poškozena nebo zničena válkou a ekologickými katastrofami, především zničením Kachovské přehrady v červnu 2023.

PREZIDENT SE ZÁJMEM O JUDAISMUS

Argentinský prezident Javier Milei (53) je katolík, který od loňského prosince stojí v čele výrazně katolické země, v níž se narodil i současný papež František. Ale zároveň pravidelně studuje Tóru, účastní se šabatových večerů a prohlásil, že jeho snad nejdůležitějším rádcem je rabin, uvádí list *The New York Times*.

Mileiův zájem o judaismus trvá již několik let. Prohlásil, že nebýt problémů s dodržováním šabatu během výkonu prezidentské funkce, konvertoval by k judaismu. Země se stala nejhlasitějším obhájcem Izraele v Latinské Americe.

Prezident též slíbil obnovit úsilí o nalezení spravedlnosti pro 85 obětí bombového útoku na centrum židovské komunity v Buenos Aires, který se stal před třiceti lety, 18. července 1994. Za útok nebyl zatím nikdo souzený, argentinské soudy přitom konstatovaly, že za ním stojí Írán, že ho provedla libanonská militantní skupina Hizballáh, a jmenovaly konkrétní viníky. Ti však zůstávají na svobodě. 46miliónová Argentina má největší židovskou populaci v Latinské Americe – asi 200 000 lidí.

(am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Předplatné zajišťuje jménem vydavatele společnost SEND Předplatné, spol. s r. o. (www.send.cz; call centrum 225 985 225; mobil 777 333 370; e-mail: send@send.cz). Předplatné pro Slovensko: MAGNET press Slovakia, s. r. o., P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí a v elektronické podobě vyřizuje administrace *Roš chodeš*. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 8. 2024.

Cena 50 Kč (2,20 €)